

ΚΥΚΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ - ΘΕΟΦΑΝΕΙΩΝ

1. Ιστορική και θεολογική αναφορά.

α) Χριστούγεννα.

Ο κύκλος τῶν ἑορτῶν τοῦ «Πάσχα» τοῦ χειμῶνα¹ πλαισιώνεται ἀπὸ μία μακρὰ προεορτία περίοδο. Κατ' αὐτήν, ἡ λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πλουτίζεται ἀπὸ νηστευτικὴ κατάθεση εὐλαβείας, μνήμες προφητῶν καὶ προπατόρων τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ λαμπρὰ ὑμνογραφία. Στὸ ἐξέχον αὐτὸ λειτουργικὸ πλαίσιο, προβλήθηκαν ἰδιαίτερα οἱ ἀκολουθίες τῶν «Μεγάλων Ὁρῶν» τῶν παραμονῶν Χριστουγέννων καὶ Θεοφανείων, οἱ ὁποῖες προῆλθαν ἀπὸ τὴν μίμηση τῆς ἀντίστοιχης ἀρχαιότερης ἀκολουθίας τῶν «Μεγάλων ἢ Βασιλικῶν Ὁρῶν» τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς².

Στηριγμένες στὸ δομικὸ θεμέλιο τῶν μικρῶν καθημερινῶν μοναχικῶν Ὁρῶν [Α' (7 π.μ.): ἔλευση φωτὸς - ἀρχὴ ἡμέρας. Γ' (9 π.μ.): κάθοδος Ἁγίου Πνεύματος - Πεντηκοστή. Σ' (12 μ.): σταύρωση Χριστοῦ. Θ' (3 μ.μ.): θάνατος τοῦ Κυρίου], ἐκτάθηκαν μὲ προσθέσεις ψαλμῶν, ἀναγνωσμάτων καὶ τροπαριῶν καὶ ἀποτέλεσαν τὸ περιεχόμενον τῆς ἐντόνου προσευχῆς «κατὰ τὴν πιὸ ἱερὴ ἡμέρα τοῦ ἔτους, τὴν ἐπέτειο τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, τῆ Μεγάλῃ δηλαδὴ Παρασκευῆ»³. Ἀποδόθηκαν ἀπὸ τὴ λειτουργικὴ παράδοση εἴτε στὸν Κύριλλο Ἱεροσολύμων (+386), εἴτε στὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας (+444), εἴτε στὸν Σωφρόνιο Ἱεροσολύμων (+638). Δια-μορφώθηκαν προφανῶς στὰ Ἱεροσόλυμα ἀνάμεσα στοὺς Ε' μὲ Ζ' αἰῶνες καὶ διαδόθηκαν σταδιακὰ σὲ μοναστήρια καὶ ἐνοριακοὺς ναοὺς. «Βασιλικές» ὀνομάσθηκαν εἴτε γιὰ τὴ λαμπρότητά τους, εἴτε γιὰ τὴν τέλεση στὸ ἱερὸ παλάτιο παρουσία τοῦ βασιλέως.

«Σὲ μεταγενέστερη καὶ χρονικὰ ἀπροσδιόριστη ἐποχῇ» ἐπεκτάθηκε ἡ πράξις «τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς καὶ στίς παραμονές τῶν δύο μεγάλων ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων»⁴. Στὸ πλαίσιο τῆς διαμορφούμενης καὶ λαμβάνουσας τὴ σημερινὴ μορφή προεορτίου περιόδου τῶν Χριστουγέννων (21

1. Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τὸ “Πάσχα” τῶν Χριστουγέννων», *ΤΘ*, τ. Β', σσ. 101-121. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *ΛΛ*, σσ. 328-344. ΤΗ, SPASSKIJ, «La Pâque de Noël», *Irenikon* 30 (1957) 289-306. Π. ΘΩΜΑ ΗΟΡΚΟ, *Winter Pascha*, ἐκδ. St. Vladimir's Seminary Press, Νέα Ὑόρκη 1984 (= μτφρ. ΣΤΑΘΗ ΚΟΜΝΗΝΟΥ: *Χειμωνιάτικη Πασχαλιά*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1994).

2. Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τὰ δώδεκα ἰδιόμελα τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων», *ΛΘ*, τ. Ζ', σσ. 71-98. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Αἱ Μεγάλαι Ὁραι τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης, Μεγάλῃς Παρασκευῆς καὶ Μεγάλου Σαββάτου (κατὰ τὸν ὑπ' ἀριθμ. 7 κώδικα τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης)*, Θεσσαλονίκη 1964. SEBASTIA JANERAS, *Le Venerdi-Saint dans la tradition liturgique byzantine. Structure et histoire des offices*, Ρώμη 1988. ROBERT TAFT, *La liturgie des heures en Orient et Occident*, Luxemburg 1991. Ὑμνογραφικὲς μίμησεις καὶ ἀντιστοιχίες βλ. ἰδιαίτερα Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τὸ “Πάσχα” τῶν Χριστουγέννων», *ΤΘ*, τ. Β', σσ. 117-119. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Τὰ δώδεκα ἰδιόμελα ...», *ΛΘ*, τ. Ζ', σσ. 80-81, ὑποσημ. 2.

3. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τὰ δώδεκα ἰδιόμελα ...», ὅπ.π., σσ. 72-73.

4. Ὅπ.π., σ. 74.

Νοεμβρίου κλιμακωτά - 20 Δεκεμβρίου συστηματικά), ορίζεται ή 15η Νοεμβρίου ως αρχή τεσσαρακονθήμερου νηστείας εὐλαβείας καθ' ἑλξιν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἀλλὰ καὶ διαμορφώνεται μία ἄτυπη «Μεγάλη Ἑβδομάδα» τῶν Χριστουγέννων, μὲ ἐξέχουσα κατ' αὐτὴν ἡμέρα τὴν παραμονή, τὴν ὁποία θὰ μπορούσαμε νὰ χαρακτηρίσουμε ὡς «Μεγάλη Παρασκευή» τοῦ «Πάσχα» τοῦ χειμῶνα⁵.

Οἱ Μεγάλες αὐτὲς Ὡρες Χριστουγέννων - Θεοφανείων, προερχόμενες ἀπὸ Κωνσταντινουπολιτικὸ λειτουργικὸ περιβάλλον, καταγράφονται ὡς διαμορφωμένη πλήρης ἀκολουθία ἀπὸ τὸν ΙΑ' αἰῶνα καὶ ἐξῆς. Ἀντίστροφα τώρα (ἀπὸ Κωνσταντινούπολη πρὸς Ἱεροσόλυμα) διαδίδονται στὴν Παλαιστίνη καὶ στὸν ὑπόλοιπο ὀρθόδοξο κόσμ⁶.

* * *

Ὅπως τὸ Πάσχα εἶναι τὸ κέντρο τοῦ κύκλου τῶν κινητῶν ἑορτῶν, ἀντίστοιχα τὰ Χριστούγεννα θεωροῦνται κορωνίδα τοῦ ἀκινήτου κύκλου καὶ «μητρόπολις» τῶν ἑορτῶν⁷, ὡς προϋπόθεση ὅλων τῶν ὑπολοίπων γεγονότων καὶ λειτουργικῶν σταθμῶν τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου⁸. Ὅμως, ἂν καὶ θὰ ἔπρεπε τὰ Χριστούγεννα νὰ καταγραφοῦν ὡς ἡ ἀρχαιότερη χρονολογικὰ ἑορτὴ στὸ χριστιανικὸ ἡμερολόγιο, τὸ Πάσχα καὶ ἡ ἑβδομαδικὴ ἀνακύκλυσή του κάθε ἀναστάσιμη καὶ δεσποτικὴ Κυριακὴ προηγοῦνται χρονικὰ τῶν Χριστουγέννων.

Τὴν γέννηση τοῦ Χριστοῦ ἀρχίζουν νὰ ἑορτάζουν ἀπὸ τὸν Β' αἰῶνα αἰρετικὲς παραφυάδες τοῦ Γνωστικισμοῦ, μαζί μὲ τὴν βάπτισι, τὴν ἡμέρα τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογιακοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου, στὶς 6 δηλαδὴ Ἰανουαρίου. Ἔτσι, στὴν Ἀνατολή, συνεόρταζαν τὰ δύο γεγονότα, μέχρι τὸν Δ' αἰῶνα, τὴν ἴδια ἡμέρα ὡς «Ἐπιφάνεια» ἢ «Θεοφάνεια»⁹. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ἐξάλλου, ὅτι «ἡ ἀκριβὴς ἡμέρα τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ δὲν μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια» καὶ οἱ ὑπάρχουσες ἐνδείξεις στὶς σχετικὲς διηγήσεις δὲν ὑπονοοῦν μῆνες χειμερινούς. Μάλιστα οἱ ὀπαδοὶ τοῦ αἰρετικοῦ Βασιλείδου τὴν τοποθετοῦσαν στὶς 19 ἢ στὶς 20 Ἀπριλίου, ἢ καὶ στὶς 20 Μαΐου¹⁰.

Πρῶτη φορὰ ἡ ἑορτὴ εἰσάγεται στὴ Ρώμη γύρω στὰ 330 μ.Χ. ὡς ξεχωριστὴ ἀπὸ ἐκείνη τῆς 6ης Ἰανουαρίου τῶν Ἐπιφανείων - Θεοφανείων. Ἡ 25η Δεκεμβρίου,

5. Ὅπ.π., σσ. 74-75. Βλ. καὶ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Μεγάλαι Ὡραι τῆς παραμονῆς τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς* [Κείμενα Λειτουργικῆς 9], Θεσσαλονίκη 1978.

6. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τὰ δώδεκα ἰδιόμελα ...», ὅπ.π., σσ. 76-77.

7. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόσιον*, γ'. PG 48, 752: «Καὶ γὰρ ἑορτὴ μέλλει προσελαύνειν, ἡ πασῶν τῶν ἑορτῶν σεμνοτάτη καὶ φρικωδεστάτη, ἦν οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι μητρόπολιν πασῶν τῶν ἑορτῶν προσειπῶν. Τίς δέ ἐστιν αὕτη; Ἡ κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ γέννησις».

8. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ὅπ.π., δ'. PG 48, 752: «Ἀπὸ γὰρ ταύτης τὰ Θεοφάνια καὶ τὸ Πάσχα τὸ ἱερὸν καὶ ἡ Ἀνάληψις καὶ ἡ Πεντηκοστὴ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ὑπόθεσιν ἔλαβον».

9. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ΛΛ, σ. 329.

10. Ὅπ.π. Βλ. καὶ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Χριστούγεννα - Θεοφάνεια», ΛΘ, τ. Δ', σσ. 9-11. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Τὸ "Πάσχα" τῶν Χριστουγέννων», ΤΘ, τ. Β', σσ. 105-106.

ἡμέρα τροπῆς τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου κατὰ τὸ ἰσχύον τότε νεώτερο ἡμερολόγιο, ὀρίστηκε ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ὡς ἡμέρα ἐξέχουσα μνήμης τοῦ σωτηριώδους γιὰ τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπο γεγονότος τῆς γεννήσεως, «ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου», τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς Ἐκκλησίας¹¹.

Κατὰ τὴν ἴδια αὐτὴ ἡμερομηνία «οἱ ἔθνικοι ἐώρταζαν τὴν γενέθλιο ἡμέρα τοῦ ἀηττήτου ἡλίου» (= sol invictus, κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴ εἰδωλικὴ ἡλιολατρικὴ ἑορτὴ), «τὴν αὔξηση δηλαδὴ τῆς ἡμέρας, τὴν νίκη τοῦ φω-τὸς κατὰ τοῦ σκοτούς. Στὴν παγανιστικὴ αὐτὴ ἑορτὴ ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία πολὺ σοφὰ ἀντέταξε τὴν γέννησι τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, τοῦ νοητοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἀνέτειλε ἐκ Παρθένου καὶ ἐφώτισε τὴν ἐν σκοτει καὶ σκιᾷ θανάτου ἀνθρωπότητα. Ἦταν δὲ τόσο ἐπιτυχὴς ὁ συνδυασμὸς αὐτός, ὥστε μέσα σὲ λίγα χρόνια ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων διεδόθη σ' ὅλοκληρο σχεδὸν τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ἀπὸ τὴν Ρώμη διεδόθη στὴ Δύσι· γύρω στὰ 376 τὴν βρίσκουμε στὶς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Καισαρείας Καππαδοκίας, γύρω στὸ 431 στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ βαθμηδὸν σ' ὅλες τὶς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄρμενικὴ»¹².

Μετὰ τὴν καθιέρωση τῆς ἑορτῆς στὶς 25 Δεκεμβρίου, ἔγινε μία ἑορτολογικὴ - λειτουργικὴ προσπάθεια ἱστορικῆς δικαιοσύεως τῆς. Εὐαγγελισμὸς 9 μῆνες πρὶν (25ῃ Μαρτίου). Σύλληψη τιμίου Προδρόμου (23ῃ Σεπτεμβρίου). Γέννηση Προδρόμου (24ῃ Ἰουνίου). Γέννηση Σωτῆρος Χριστοῦ (25ῃ Δεκεμβρίου)¹³. Ὅπως καὶ παραπάνω ἀναφέραμε, ἡ γιορτὴ τοῦ Πάσχα προϋπήρχε λειτουργικά. Κατὰ μίμηση τοῦ Πάσχα, ὅπως περιγράφεται καὶ στὸ Ὀδοιπορικὸ τῆς Αἰθερίας¹⁴, ὀργανώθηκαν οἱ ἑορτασμοὶ τῶν Χριστουγέννων, ποὺ ξεκινούσαν μὲ νυκτερινὴ λειτουργία στὸν ναὸ τῆς Γεννήσεως τῆς Βηθλεὲμ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, μετὰ ἀπὸ μακρὰ λιτανεῖα, κατὰ τὴν ὁποία ψαλλόταν ὁ στίχος: «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου», κατέληγαν στὸ ναὸ τῆς Ἀναστάσεως στὴν Ἁγία Πόλη τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπου ἐτελεῖτο ἡ λειτουργία τῆς κυριωνύμου χριστουγεννιάτικης ἡμέρας¹⁵. Στὴ συνέχεια, οἱ πασχαλινὲς ἐπιδράσεις ἔγιναν ἐμφανέστερες στὴ συγκρότηση καὶ τὴ δομὴ τῶν ἀκολουθιῶν τῆς προεορτίου περιόδου τῆς ἑορτῆς

¹¹. Πλούσια ἀνάλυση καὶ κατοχυρώσεις στὶς πατερικὲς πηγές καὶ τὴ βιβλιογραφία βλ. στοῦ Ἀρχιμ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Χ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ, «Ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων - Θεοφανείων», *Τὸ Χριστιανικὸν Ἑορτολόγιον* [Σειρὰ Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη 15], *Πρακτικὰ Ἡ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Τερῶν Μητροπόλεων, Βόλος, 18-20 Σεπτεμβρίου 2006*, ἔκδ. τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 2007, σσ. 130-185. Βλ. καὶ τοὺς ἀντίστοιχους τόπους στοῦ Γ. ΦΙΛΙΑ, *Ἑορτολογία. Διαμόρφωση, ἐξέλιξη καὶ θεο-λογία τῶν ἑορτῶν* (Πανεπιστημιακαὶ Παραδόσεις), Ἀθῆναι 1998.

¹². I. M. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ΛΛ, σ. 330. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Χριστούγεννα - Θεοφάνεια», ΛΘ, τ. Δ', σσ. 10-11.

¹³. Λουκ. 1, 9-11· 26. Βλ. καὶ I. M. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ΛΛ, σσ. 330-331.

¹⁴. Βλ. ÉTHERIE, *Peregrinatio ad Loca Santa (Journal de voyage)*, κεφ. 37. SC 21, σσ. 232-238. Ἑλληνικὴ ἔκδοση ἀξιώσεων βλ. ΑΙΘΕΡΙΑΣ, *Ὀδοιπορικὸν εἰς τὸ Σινᾶ καὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους* (Εἰσαγωγή - μετάφρασις - σχόλια ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ Νικοδήμου [Μπαρούση]) [Ἄνθη Εὐσεβείας 9], ἐκδ. «Τῆνος», Ἀθῆναι 2007, σσ. 171-178.

¹⁵. ΑΙΘΕΡΙΑΣ, *Ὀδοιπορικὸν*, ὅπ.π., σσ. 162-170. Βλ. καὶ I. M. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ΛΛ, σ. 331.

τῶν Χριστουγέννων, μὲ λειτουργικὴ προβολὴ προφητῶν, προπατόρων, γενεαλογίας, ἀναμονῆς τοῦ Μεσσίου, προεόρτιας ὑμνογραφίας κ.λπ. Ἔτσι προστέθηκαν δύο προπαρασκευαστικὲς Κυριακὲς: 1) «Τῶν Ἁγίων Πατέρων» (κατὰ σάρκα προγόνων τοῦ Χριστοῦ), ποὺ ἀργότερα ὀνομάστηκε «Τῶν Προπατόρων», 2) «Πρὸ Χριστοῦ Γεννήσεως» (ὅπου καὶ ἡ ἀπαρίθμηση τῆς γενεαλογίας τοῦ Χριστοῦ σύμφωνα μὲ τὸ Κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιο)¹⁶.

Τελικὰ ὅλος ὁ Δεκέμβριος ἔφθασε νὰ εἶναι προεόρτιος τῆς μεγάλης Δεσποτικῆς ἐορτῆς τοῦ χειμῶνα, ἡ ὁποία στὰ λειτουργικὰ βιβλία (βλ. *Ὡρολόγιον*) χαρακτηρίζεται ὡς «Πάσχα»¹⁷, ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸ ἅγιο Δωδεκαήμερο τῆς χαρμοσύνης καὶ τῆς πνευματικῆς εὐωχίας, ὡς λειτουργικὰ ἀντίστοιχο τῆς Διακαινησίμου Ἑβδομάδος τοῦ Πάσχα¹⁸, καὶ πλαισιώνεται ἀπὸ ἐξέχον-τα μεθέορτο κύκλο ἐορτῶν (26η Δεκεμβρίου: σύναξις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. 29η Δεκεμβρίου: μνήμη τῶν ὑπὸ Ἡρώδου σφαγιασθέντων νηπίων. Κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ Γέννησιν, ὅπου μνήμη Δαβὶδ τοῦ Βασιλέως, Ἰωσήφ τοῦ Μνήστορος καὶ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου. 31η Δεκεμβρίου: ἀπόδοση τῆς ἐορτῆς. 1η Ἰανουαρίου: Περιτομὴ Χριστοῦ. 6η Ἰανουαρίου: Ἁγία Θεοφάνεια. 7η Ἰανουαρίου: μνήμη τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάν-νου. 2α Φεβρουαρίου: Ὑπαπαντὴ Κυρίου)¹⁹.

Τὸ «χθὲς» τῆς ἱστορίας ἀνάγεται στὸ «ἀεὶ» τῆς Βασιλείας καὶ μεταβάλλεται χαρισματικὰ στὸ ἕνα αἰώνιο καὶ θεῖο «σήμερον»²⁰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πιστῶν. Ἐκεῖ θραύονται ἐν Χριστῷ «τὰ σύνορα τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν ρεόντων χρονικῶν σχημάτων»²¹ τοῦ τρεπτοῦ καὶ ρέοντος ὑλικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ φῶς ἄδυτο θεογνωσίας χαρίζεται, ἀνατέλλοντας ὁ Λυτρωτὴς ὡς ἥλιος δικαιοσύνης²² «τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις»²³.

¹⁶. Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ὅπ.π., σσ. 331-333. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Τὸ “Πάσχα” τῶν Χριστουγέννων», *ΤΘ*, τ. Β', σσ. 111-116.

¹⁷. Ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 81983, σσ. 280-281: «25. Ἡ κατὰ σάρκα Γέννησις τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ... Πάσχα. Ἀργία τριήμερος καὶ κατάλυσις εἰς πάντα, ἀπὸ τῆς σήμερον μέχρι τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων».

¹⁸. Βλ. ΑΘ. Σ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὸ Δωδεκαήμερον (Αἱ Δεσποτικαὶ ἐορταί. Χριστούγεννα - Περιτομὴ - Θεοφάνεια - Ὑπαπαντὴ)*, ἐκδ. «Ὁ Σωτήρ», Ἀθήναι 1976.

¹⁹. Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *ΛΛ*, σσ. 339-341.

²⁰. Γιὰ τὴν ἐννοια τοῦ «σήμερον» καὶ τὴν πληθωρικὴ του χρῆση στὸ πλαίσιο τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου, βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΣΚΡΕΤΤΑ, *Χῶρος καὶ χρόνος στὴ λειτουργικὴ θεολογία τοῦ Συμεῶν Θεσσαλονίκης. Ρεαλισμὸς καὶ Σύμβολο* [Σειρά: Κανονικὰ καὶ Λειτουργικὰ 8], ἐκδ. Μυγδονία 2013, σσ. 263-270.

²¹. Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *ΛΛ*, σ. 338.

²². Πρβλ. *Μαλαχ.* 4, 2. Βλ. καὶ *Ἐσπερινὸν Χριστουγέννων, στιχολογούμενον τροπάριον, μετὰ τὴν Β' προφητείαν*: «Ἀνέτειλας, Χριστέ, ἐκ Παρθένου, νοητὲ Ἥλιε τῆς δικαιοσύνης ...». *Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Ἀθήναις 1993, σ. 498. Ἐπίσης *Κανὼν ἀναστάσεως, ᾠδὴ δ', τροπ. β', καὶ ᾠδὴ ε', ὁ εἰρμός. Πεντηκοστάριον*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Ἀθήναις 1994, σσ. 18, 19. Καὶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΠΤΟΥ, *Εορτοδρόμιον, ἥτοι ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς ἀσματικούς κανόνας τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἐορτῶν*, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1987, τ. Β', σσ. 295-297, ὅπου μακρὰ ἀναφορὰ στὸν Χριστό, ὡς «Ἥλιο Δικαιοσύνης», καὶ σσ. 300-301, 327.

²³. *Ἦσ.* 9, 1. *Ματθ.* 4, 16. *Λουκ.* 1, 79.

β) Θεοφάνεια.

Μέσα σὲ ἓνα σχετικὰ σύντομο πλαίσιο προεορτίων καὶ μεθεόρτων, «διαλάμπει ἡ μεγάλη δεσποτικὴ ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων», τῆς ὁποίας, ὅπως εἶδαμε, ἡ ἀρχὴ «εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων». Στὴν «θεοφάνεια» ἢ «ἐπιφάνεια» (ὄροι γνωστοὶ ἀπὸ τοῦς «θριάμβους» ἢ τὶς «ἀναρρήσεις» - «ἐνθρονίσεις») τῶν εἰδωλικῶν ψευδοθεῶν καὶ τῶν θεοποιουμένων αὐτοκρατόρων, «ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἀντέταξε τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ βασιλέως Χριστοῦ, τὴν ἀληθινὴ Θεοφάνεια», καί, ἀντὶ τῆς παγανιστικῆς ἡλιολατρείας τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου, προέβαλε τὴν λατρεία καὶ τὸ ἀνέσπερο φῶς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ σαρκωθέντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ²⁴.

Τὰ Θεοφάνεια εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτίσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὅπου τὸ Φῶς τὸ ἐκ Φωτὸς ἔλαμψε τῷ κόσμῳ²⁵, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, ὁ Λυτρωτὴς καὶ Σωτῆρ, μὲ τὴν μαρτυρία τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς καὶ τοῦ ὁμοουσίου Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Υἱὸς Θεὸς Λόγος ἐπεφάνη, ἀλλὰ καὶ σύμπασα ἡ ὁμοούσιος καὶ ζωαρχικὴ Τριάς ἐφανερώθη. «Τριάδος ἡ φανέρωσις ἐν Ἰορδάνῃ γέγονεν»²⁶. Ὁ Υἱὸς βαπτιζόμενος, ὁ Πατὴρ οὐρανόθεν ἐπιμαρτυρῶν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατερχόμενον ἐν εἴδει περιστερᾶς²⁷.

Ἐνῶ κατ' ἀρχὰς γέννηση καὶ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ ἑορταζόταν τὴν ἴδια ἡμέρα, στίς 6 δηλαδὴ Ἰανουαρίου, στὴ συνέχεια, μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν Χριστουγέννων στίς 25 Δεκεμβρίου, τὸ «ἑορτολογικὸ περιεχόμενον τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων διεσπάσθη. Κατὰ τὰ Χριστούγεννα ἐωρτάζετο ἡ γέννησις καὶ κατὰ τὰ Θεοφάνεια τὸ ἐν Ἰορδάνῃ βάπτισμα. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὸ θέμα τῆς σημερινῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων», κατὰ τὴν κρατήσασα ὀρθόδοξο λειτουργικὴ παράδοση²⁸.

Ὁ μακαριστὸς δάσκαλος τῆς Λειτουργικῆς Ἰωάννης Φουντούλης συνοψίζει ἀνεπανάληπτα τὰ περὶ τῆς ἑορτῆς. «Ἡ ἀποσυμφόρησις αὐτὴ δὲν ἔβλαψε, ἀλλ' ἀντιθέτως ἦτο πρὸς ὄφελος τῆς μεγάλης ἑορτῆς (τῶν Θεοφανείων). Ἡ μείωσις τῆς ἐπιφανείας τῆς ἔδωσε τὴν δυνατότητα τῆς ἀναπτύξεώς τῆς εἰς βάθος. Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου, ἡ κατ' αὐτὸ Θεοφάνεια, αἱ προτυπώσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ ἐπέκτασις του καὶ αἱ συν-ἐπειαί του στὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἔδωσαν θαυμάσια καὶ πλούσια θέματα στοὺς ποιητὰς τῶν εὐχῶν καὶ τῶν ὕμνων τῆς ἑορτῆς καὶ στοὺς ἱεροὺς ἐγκωμιαστὰς τῆς. Ἰδιαίτερα λαμπρότητα τῆς δίδει ἡ ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ, πὺ σήμερα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν πιστῶν τελεῖται δύο φορές, τὴν παραμονὴ καὶ μετὰ τὴν λειτουργία τῆς ἑορτῆς. Εἶναι μία παραστατικὴ ἐξεικόνισις τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου. Πρῶτος,

²⁴. Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ΛΛ, σσ. 355-356.

²⁵. Στιχηρὸν ἰδιόμελον α' τῶν αἰνῶν τῶν Θεοφανείων. Μηναιὸν Ἰανουαρίου, ἐκδ. Αποστολικῆς Διακονίας ἐν Αθήναις 1991, σ. 189.

²⁶. ΚΟΣΜΑ ΜΕΛΩΔΟΥ, Κανὼν «πεζὸς» Θεοφανείων, ᾠδὴ η', τροπ. γ'. Μηναιὸν Ἰανουαρίου, ὅπ.π., σ. 186.

²⁷. Ματθ. 3, 13-17. Μάρκ. 1, 9-11. Λουκ. 3, 21-22. Ἰωάν. 1, 29-34.

²⁸. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ΛΛ, σ. 359. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Χριστούγεννα - Θεοφάνεια», ΛΘ, τ. Δ', σ. 12.

ἀπαρχή τοῦ νέου λαοῦ καὶ κεφαλή, βαπτίζεται ὁ Χριστὸς καὶ ἀγιάζει τὴν κτίσι τῶν ὑδάτων, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ δι' αὐτῶν ὁ νέος κόσμος, ἡ καινὴ κτίσις, οἱ νέοι ἄνθρωποι, οἱ Χριστοφόροι καὶ Θεοφόροι πιστοί. Κατὰ τὴν παννυχίδα τῶν Θεοφανείων, μετὰ τὸν ἁγιασμό τοῦ ὕδατος καὶ τὴν μετάληψι καὶ τὸν ραντισμὸ τῶν πιστῶν, ἐβαπτίζοντο σ' αὐτὸ οἱ κατηχούμενοι. Ἦταν ἡ ἑορτὴ “τῶν Φώτων”, τοῦ “φωτισμοῦ”, τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν χριστιανῶν»²⁹.

γ) Χριστοῦ ἐνανθρώπησις. Φωτισμὸς λυτρωτικός. «Τριάδος ἢ φανέρωσις».

Οἱ δύο θεμελιακὲς αὐτὲς δεσποτικὲς ἑορτὲς τοῦ «Πάσχα» τοῦ χειμῶνα στὴν πραγματικότητα οὔτε χωρίζονται οὔτε διαφοροποιοῦνται λειτουργικά, πνευματικὰ καὶ θεολογικά, ἀφοῦ ἔχουν ἱστορικὰ καὶ ἑορτολογικὰ κοινὴ καταβολή, ἢ ὅποια καλυπτόταν ὑπὸ τὴν κοινὴ ὀνομασίᾳ «Ἐπιφάνεια»³⁰.

Γέννηση θεία, προσκύνηση εὐλαβικὴ τοῦ παιδίου, Προδρομικὴ ἀναγνώριση τοῦ λυτρωτοῦ Μεσσίου, χειροθεσίᾳ Βαπτιστοῦ, μαρτυρία εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ἐπὶ τὸν ἀγαπητὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν Λόγον, βεβαίωσις Πνεύματος Ἁγίου ἐνώπιον τοῦ λαοῦ στὸν Ἰορδάνη εἶναι τὰ γεγονότα ποὺ συνθέτουν τὸ περιεχόμενο τῆς μεγάλης αὐτῆς κοινῆς ἑορτῆς Χριστουγέννων - Θεοφανείων³¹.

Λειτουργικὰ ὁμοιάζουν καταπληκτικά: Προεόρτια, νηστευτικὴ παραμονή, πλαίσιο δύο ἀφιερωμένων (πρὸ καὶ μετὰ τὴν κυριώνυμο ἡμέρα) Κυριακῶν, ἀκολουθίαι τῶν μεγάλων ἢ βασιλικῶν ὥρων, ἢ κοινῆς δομῆς παννυχίδα, ὁ ἑσπερινὸς μὲ τὰ ἀναγνώσματα, ἢ θεία λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὁ ὄρθρος καὶ τῶν δύο ἑορτῶν μὲ τοὺς «πεζοὺς» καὶ τοὺς «ιαμβικούς» κανόνες, τὰ ὀκταήμερα μεθέορτά τους, ἢ Σύναξι τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ τιμίου Προδρόμου ἀντίστοιχα. «Ἡ περιγραφή τῆς λειτουργικῆς τάξεως τῶν δύο αὐτῶν ἑορτῶν εἶχε σκοπὸ νὰ δείξει πῶς οἱ ἱεροὶ μας πατέρες ... εἶχαν ἀκριβῆ συνείδηση καὶ γνώση τῆς κοινῆς ρίζας τῶν ἑορτῶν αὐτῶν καὶ τῆς θεολογικῆς καὶ ἑορτολογικῆς τῶν ἐνότητος». Αὐτὴν, ἐξάλλου, ἐπιτονίζει ἡ Ἐκκλησία μὲ τοὺς ὕμνους καὶ τὶς εὐχὲς τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, ποὺ συνδέουν συχνὰ Γέννηση καὶ Θεοφάνεια τοῦ ἐνανθρωπήσαντος καὶ ἐπιφανέντος Χριστοῦ³².

* * *

Καταιγιστικὰ τὰ λειτουργικὰ κείμενα ἀποτυπώνουν καὶ συμπυκνώνουν τὴν ἐξέχουσα θεολογία τοῦ ἀπορρήτου μυστηρίου, τὸ ὁποῖο «σιωπῆ τιμᾶν μεμαθήκαμεν», κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο³³. Μέσα στὴ λάλο σιωπῆ καὶ τὴν

²⁹. «Θεοφάνεια», ΛΛ, σσ. 359-360.

³⁰. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Χριστούγεννα - Θεοφάνεια», ΛΘ, τ. Δ', σσ. 10-11. Βλ. ἐνδεικτικὰ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς τὴν ἁγίαν Πεν-τηκοστήν ... Ὁμιλία Α'.* PG 50, 454-455. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Λόγος ΛΗ'.* Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος. PG 36, 312A, 313C.

³¹. Ματθ. 1, 18-25. 2, 1-12. 3, 13-17. Μάρκ. 1, 9-11. Λουκ. 2, 1-20. 3, 21-22. Ἰωάν. 1, 19-34.

³². Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Χριστούγεννα - Θεοφάνεια», ΛΘ, τ. Δ', σσ. 13-14.

³³. Εἰς τὸ Γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ΕΠΕ 35, σ. 468: «Ὅτι μὲν γὰρ ἔτεκεν ἡ παρθένος σήμερον, οἶδα, καὶ ὅτι ἐγέννησεν ὁ Θεὸς ἀχρόνως, πιστεύω, τὸν δὲ τρόπον τῆς γεννήσεως σιωπῆ τιμᾶν μεμάθηκα, καὶ οὐ διὰ λόγων πολυπραγμονεῖν παρέλαβον».

εὐλαβική βιωματική σιγή τῶν ἡμερῶν γίνεται δυνατὴ ἢ χαρισματικὴ πρόσψαυσή του. Χριστοφόρος ὁ Μυτιληναῖος στιχουργικὰ διανθίζει, μὲ τοὺς διπλοὺς δωδεκάσυλλαβους ἰάμβους του, τὰ ἀντίστοιχα ὑπομνήματα τοῦ Μηνολογίου:

«Θεὸς τὸ τεχθέν, ἢ δὲ μήτηρ παρθένος.
Τί μείζον ἄλλο καινὸν εἶδεν ἢ κτίσις;»³⁴.

*

«Τοὺς οὐρανοὺς Βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ σχίσαν,
Τοὺς αὐτὸ μὴ χραίνοντας ἔνδον εἰσάγει»³⁵.

Ἀλλὰ καὶ Κοσμᾶς ὁ Μελωδός, ἐπίσκοπος Μαΐουμᾶ, θεολογεῖ μονοφραστικά, γιὰ τὸ νόημα τῶν δύο μεγάλων ἑορτῶν, στίς ἀκροστιχίδες τῶν δύο ἀντίστοιχα κανόνων του τῶν ἀφιερωμένων σ' αὐτές:

«Χριστὸς βροτωθεῖς, ἦν ὅπερ Θεὸς μένη»³⁶.
«Βάπτισμα ῥύψις γηγενῶν ἀμαρτάδος»³⁷.

Ὁ Χριστὸς Σωτὴρ ἦταν ὁ μέγας ἀναμενόμενος τῶν αἰώνων καὶ τῶν γενεῶν. Κατέρχεται τῆς δόξης τοῦ οὐρανοῦ καὶ κενοῦται σαρκούμενος, γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τίς ἐπαγγελίες τῆς Θεῆς Οἰκονομίας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, προσλαμβάνοντας θεραπευτικὰ τὸ σῶμα του καὶ τὴν ψυχὴ του, διότι διαφορετικὰ «τὸ ἀπρόσληπτον καὶ ἀθεράπευτον» θὰ παρέμενε, κατὰ τὴν συγκλονιστικὴ θεολογικὴ ρήση τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Θεολόγου³⁸.

Ἡ πορεία τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου σκοτεινὴ, ταραχώδης καὶ ζοφερή. Ἡ παράχρησις τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ διάσπασις τῆς κοινωνίας μὲ τὸν Κτίστη καὶ Δημιουργὸ τραγικὴ γιὰ τὴν πρὶν θεόπλαστη φύση του. Ὅμως ἡ κένωσις καὶ ἡ σάρκωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἡ θεανθρώπινη αὐτὴ τομὴ τῆς ἱστορίας, ἡ «εἰσβολή» τοῦ ἀκτίστου στὸ κτιστό, τοῦ ἀχρόνου στὸ καιρικόν, ἀνατρέπει τὴν κατάρα τῆς Εὐας καὶ αἶρει τὸ ἄγος τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας, τῆς παρακοῆς καὶ τῆς ἀνταρσίας, τῆς ἀποκοπῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς του. Ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος γίνεται νέα Εὐὰ τῆς ὑπακοῆς, διάκονος τῆς σωτηρίας. Ὁ Χριστὸς νέος Ἀδάμ³⁹, αὐτουργὸς τῆς λυτρωτικῆς ἀνακαινίσεως. «Ἀνθρωπος γίνεται Θεός, ἵνα Θεὸν τὸν Ἀδὰμ ἀπεργάσῃται»⁴⁰, διότι «Αὐτὸς ἐνηνθρώπησεν,

³⁴. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Ἀθή-ναις 1993, σ. 512.

³⁵. Μηναιὸν Ἰανουαρίου, ὅπ.π., σ. 184.

³⁶. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 506.

³⁷. Μηναιὸν Ἰανουαρίου, ὅπ.π., σ. 178.

³⁸. Ἐπιστολὴ ΡΑ'. PG 37, 181C-184A: «Εἴ τις εἰς ἄνουν ἄνθρωπον ἤλπικεν, ἀνόητος ὄντως ἐστὶ καὶ οὐκ ἄξιος ὅλως σώζεσθαι. Τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· ὃ δὲ ἦνωται τῷ Θεῷ, τοῦτο καὶ σώζεται. Εἰ ἡμῖς ἐπταίμεν ὁ Ἀδὰμ, ἡμῖς καὶ τὸ προσειλημμένον καὶ τὸ σωζόμενον. Εἰ δὲ ὅλος, ὅλω τὸ γεννηθέντι ἦνωται καὶ ὅλος σώζεται». ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος. PG 36, 317C: «τὸ γὰρ τελείως ἄληπτον, ἀνέλπιστον καὶ ἀνεπιχείρητον».

³⁹. Βλ. Ἀκολουθία Γενεσίου τῆς Θεοτόκου (8ης Σεπτεμβρίου). Μηναιὸν Σεπτεμβρίου, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Ἀθήναις 1993, σσ. 140 καὶ 156, ὅπου ἀντίστοιχα: Κάθισμα, μετὰ τὴν α' Στιχολογίαν καὶ Ἐξαποστειλᾶριον α'.

⁴⁰. Βλ. Δοξαστικὸν τῶν αἰνῶν τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου (25η Μαρτίου).

ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν»⁴¹.

Ὁ ἑορτασμός δὲν εἶναι χρονικός, ἀλλὰ τροπικός. Ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου γίνεται «μήτηρ τοῦ Χριστοῦ», κατὰ τὸν ἅγιο Συμεὼν τὸν Νέο Θεολόγο⁴², ὅταν ἐκεῖ μυστικῶς διὰ τῆς πίστεως συλλαμβάνεται καὶ γεννᾶται πνευματικῶς ὁ Χριστὸς καὶ γίνεται ἔνδυμα καὶ καταστολή τῶν πιστῶν καὶ ἐγγράφεται τὸ πανάγιο ὄνομά του «οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλὰ ἐν πλαξὶ καρδίαις σαρκίνας»⁴³ τῶν ἐραστῶν τῆς θείας ἀγάπης του.

Θεολογώντας ἀνεπανάληπτα καὶ θεοφώτιστα ὁ ἅγιος Μάξιμος Ὁμολογητής, γιὰ τὴν σωτήρια πρόνοια τῆς Θείας Οἰκονομίας καὶ τὴν φανέρωση τοῦ «μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ», περιγράφει καὶ καταγράφει ὑψηλὰ ρήματα καὶ νοήματα, τὰ ὁποῖα, διὰ τὸ εὐληπτον, μεταγράφουμε στὴν ὁμιλουμένη γλῶσσα μας:

«“Χριστὸν” ὀνόμασε ὁ λόγος τῆς Γραφῆς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὸ μαρτυρεῖ καθαρὰ ἔτσι ἀκριβῶς λέγοντας ὁ μέγας Ἀπόστολος Παῦλος· “τὸ μυστήριον ποῦ ἦταν κρυμμένο ἀπὸ πολλὰς γενιὰς τώρα φανερώθηκε”⁴⁴, ταυτίζοντάς το δηλαδὴ μὲ τὸν Χριστό, τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἶναι αὐτὸ, ὅπως φαίνεται καθαρά, ἡ ἀνέκφραστη καὶ ἀκατανόητη ὑποστακτικὴ ἔνωση τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία στὸ ὄνομα τῆς ὑποστάσεως μὲ ὅλους τοὺς τρόπους ἐνώνει τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὴν θεότητα καὶ ἀποτελεῖ ἀπὸ τὶς δύο (φύσεις) μία σύνθετη ὑπόστασις. Καὶ δὲν προξενεῖ καμία ἐλάττωση τῆς οὐσιαστικῆς ὡς πρὸς τὴ φύσιν διαφορᾶς τους, μὲ ἀποτελέσμα, ὅπως εἶπα, καὶ μία νὰ γίνῃ ἡ ὑπόστασί τους καὶ ἀναλλοίωτη ἡ φυσικὴ τους διαφορὰ νὰ παραμένει,

Μηναῖον Μαρτίου, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Ἀθήναις 1992, σ. 264. Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτήρος*. PG 36, 317C: «τοιούτοις δὲ γενομένοις» (τοῖς ἀνθρώποις, ἀξιουμένοις σωτηρίας, διὰ τῆς ἐκ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου προσλήψεως τῆς φύσεώς τους), «ὡς οἰκείους, ἤδη προσομιλεῖ, τολμᾷ τι νεανικὸν ὁ λόγος, Θεὸς θεοῖς ἐνούμενός τε καὶ γνωριζόμενος». ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Πρὸς Θαλάσσιον*. *Περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς*, KB'. PG 90, 321B: «Ὁ Θεὸς αἰὶ θέλων ἐν τοῖς ἀξίοις ἄνθρωπος γίνεται. Μακάριος οὖν ὁ μεταποιήσας διὰ σοφίας ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῦ τοιούτου μυστηρίου πληρώσας τὴν γένεσιν, πάσχων τῷ γενέσθαι τῇ χάριτι Θεός, ὅτι τοῦ αἰὶ τοῦτο γίνεσθαι πέρας οὐ λήψεται».

⁴¹. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Περὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*. PG 25, 192B.

⁴². Βίβλος τῶν Ἠθικῶν. Λόγος Α', 10. Ὅτι καὶ πάντες οἱ ἅγιοι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτοῖς συλλαμβάνουσι τῇ Θεοτόκῳ πα-ραπλησίως καὶ γεννώσιν αὐτὸν καὶ γεννᾶται ἐν αὐτοῖς καὶ γεννῶνται ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πῶς υἱοὶ καὶ ἀδελφοὶ καὶ μητέρες αὐτοῦ χρηματίζουσιν. SC 122, σσ. 252-264. Παράλληλη θέση, γιὰ τὸν τρόπο ποῦ οἱ πιστοὶ καθίστανται συγγενεῖς μὲ τὸν Χριστό, βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΑ, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*. Λόγος Δ', 38. ΕΠΕ. Φιλοκαλία 22, σ. 464. Βλ. καὶ ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, ὅπ.π., 6. *Πῶς ἐνούονται τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ καὶ ἐν γίνονται μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἅγιοι*. SC 122, σ. 228. Πρβλ. καὶ §3, σσ. 200-202. Σχετικὴ ἀνάλυση τῆς θεολογικῆς αὐτῆς θέσεως τοῦ ἁγίου Συμεὼν βλ. ΧΡ. Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, «“... Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα ...”». Σχόλιο στὴν περὶ Θεοτόκου διδασκαλία τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου», *Γηθόσυνον Σέβασμα*. *Ἀντίδωρον τιμῆς καὶ μνήμης εἰς τὸν μακαριστὸν καθηγητὴν τῆς Λειτουργικῆς Ἰωάννην Μ. Φουντουλῆν* (+2007) (ἐπιμελεῖα Π. Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ - Ἀρχιμ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ Α. ΣΚΡΕΤΤΑ), ἐκδ. Ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2013, τ. Β', σσ. 1811-1819, καὶ ἰδιαίτερα σσ. 1815-1816.

⁴³. Β' Κορ. 3, 3.

⁴⁴. Κολοσ. 1, 26.

σύμφωνα με την όποια και μετά την ένωση αμείωτη διασώζεται ή φυσική της καθεμιάς ποσότητα, ἂν και εἶναι ἐνωμένες.

Ἐπειδὴ λοιπόν, κατὰ τὴν ένωση, δὲν προξενήθηκε καμία ἀπολύτως τροπὴ ἢ ἀλλοίωση⁴⁵ σ' αὐτὰ πού ἐνώθηκαν, ἢ οὐσία και τῶν δύο ἔχει παραμείνει ἀκέραιη.

Αὐτῶν δὲ πού ἢ οὐσία και μετά τὴν ένωση παρέμεινε ἀκέραιη, τῶν ἴδιων ἀπόλυτα ἀβλαβεῖς παρέμειναν οἱ φύσεις, χωρὶς νὰ ἀρνηθεῖ καμία ἀπὸ τις δύο και σὲ καμία περίπτωση τὰ ιδιώματά της ἐξ αἰτίας τῆς ένωσης.

Ἦταν ἀνάγκη λοιπόν ὁ ποιητὴς τῶν ὄλων, ἀφοῦ οἰκονόμησε νὰ γίνε, ὡς πρὸς τὴ φύση, αὐτὸ πού δὲν ἦταν, νὰ διασώσει ἀναλλοίωτα και τὸν ἑαυτὸν του, αὐτὸ δηλαδή πού ἦταν κατὰ φύση (Θεός), και τὴν ἀνθρώπινη φύση πού οἰκονόμησε νὰ προσλάβει. Διότι δὲν εἶναι φυσικὸ νὰ βλέπουμε στὸν Θεὸ μετάπτωση, στὸν ὁποῖο δὲν νοεῖται καμία ἀπολύτως κίνηση, κατὰ τὸν τρόπο πού σ' αὐτὰ πού κινοῦνται ὑπάρχει τὸ νὰ μεταπίπτουν και νὰ ἀλλοιώνονται.

Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο και ἀπόκρυφο μυστήριον⁴⁶. Αὐτὸ εἶναι τὸ μακάριο αἶτιο, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔγιναν τὰ πάντα. Αὐτὸ εἶναι ὁ θεῖος σκοπός, πού προνοήθηκε προτοῦ τὴ δημιουργία τῶν ὄντων. Αὐτὸν τὸν σκοπὸ ὀρίζοντας λέμε ὅτι εἶναι “ὁ τελικὸς σκοπὸς πού ἔχει προνοηθεῖ και ἔγιναν τὰ πάντα ἐξαιτίας του, αὐτὸ ὅμως δὲν ἔγινε ἐξαιτίας κανενός”.

Πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἀποβλέποντας ὁ Θεὸς δημιούργησε τις οὐσίες τῶν ὄντων. Και αὐτὸ κύρια εἶναι τὸ τέρμα τῆς προνοίας του και τῶν προνοουμένων, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀνακεφαλαιώνονται στὸν Θεὸ ὅλα ὅσα πλάσθηκαν ἀπὸ Ἐκεῖνον⁴⁷.

Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστήριον πού προσδιορίζει ὄλους τοὺς αἰῶνες και ἀποκαλύπτει τὴν ὑπεράπειρη και με-γά-λη βουλή τοῦ Θεοῦ, πού ἄπειρες φορὲς ἄπειρα ὑπάρχει πρὸ τῶν αἰώνων. Τῆς βουλῆς αὐτῆς ὁ ἀγγελιαφόρος ἔγινε ὁ κατ' οὐσίαν Λόγος τοῦ Θεοῦ⁴⁸, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος. Και φανέρωσε, ἂν ἔτσι ταιριάζει νὰ ποῦμε, τὸ ἐσώτατο βάθος⁴⁹ τῆς Πατρικῆς ἀγαθότητος δείχνοντας δι' αὐτοῦ τὸν σκοπὸ, γιὰ τὸν ὁποῖο τὰ δημιουργήματα ἔλαβαν τὴν ἀρχὴ τῆς ὑπαρξης.

Γιὰ τὸν Χριστὸ λοιπόν, δηλαδή τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἔλαβαν τὴν ἀρχὴ και τὸ τέλος τῆς ὑπαρξης ἐν Χριστῶ ὄλοι οἱ αἰῶνες και ὅσα ἔγιναν σ' αὐτούς. Διό-τι ἐπινοήθηκε πρὸ τῶν αἰώνων ἢ ένωση ὀριζομένου και ἀορίστου, μέτρου και ἀμετρίας, πεπερασμένου και ἀπείρου, Κτίστου και κτίσεως, στάσεως και κινήσεως. Αὐτὴ ἢ ένωση ἔγινε στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, πού φανερώθηκε

⁴⁵. Πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Δογματικὸν Δοξαστικὸν Θεοτοκίον τῶν ἀναστασίμων στιχηρῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ Σαββάτου τοῦ γ' ἡχου. Παρακλητικὴ*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 1994, σ. 251: «Πῶς μὴ θαυμάσωμεν ... μηδαμῶς ὑπομείναντα τροπὴν ἢ φυρμόν ἢ διαίρεσιν, ἀλλ' ἐκατέρας οὐσίας τὴν ιδιότητα σώαν φυλάξαντα ...».

⁴⁶. Πρβλ. Ρωμ. 16, 25. Κολοσ. 1, 26.

⁴⁷. Πρβλ. Ρωμ. 13, 9. Ἐφεσ. 1, 10.

⁴⁸. Πρβλ. Ἦσ. 9, 6.

⁴⁹. Πρβλ. Ρωμ. 11, 33. Ἀ' Κορ. 2, 10.

στοὺς ἔσχατους χρόνους⁵⁰, καὶ μὲν αὐτὴ ἐκπληρώθηκε ἡ θεϊκὴ πρόγνωση. Ἔτσι ὥστε γύρω ἀπὸ τὸ κατὰ τὴν οὐσία παντελῶς ἀκίνητο νὰ σταθοῦν ὅσα φυσικὰ κινουῦνται, ὀλοκληρωτικὰ ἀπομακρυνόμενα ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους καὶ μεταξὺ τους κίνηση, καὶ νὰ λάβουν ἐμπειρικὰ τὴ ζωντανὴ γνῶση τοῦ ὅτι, ἐξαιτίας αὐτοῦ στοῦ ὁποῖο ἀξιώθηκαν νὰ στερεωθοῦν, ἀναλλοίωτη καὶ ἀμετάβλητη θὰ ἔχουν τὴν ἀπόλαυση ποὺ παρέχει αὐτὸς ποὺ ἀποκαλύφθηκε σ' αὐτά.

Δύο εἰδῶν λοιπὸν γνωρίζεται τῶν θείων πραγμάτων ἡ γνῶση. Ἡ μὲν πρώτη σχετικὴ, γιατί ἐνυπάρχει μόνον στὸν λόγο καὶ στὰ νοήματα, χωρὶς νὰ ἔχει ζωντανὴ ἐμπειρικὴ αἴσθηση αὐτοῦ ποὺ ἀποκαλύφθηκε. Μ' αὐτὴ λοιπὸν τὴ γνῶση οἰκονομούμαστε στὴν παροῦσα ζωὴ. Ἡ δευτέρη ὅμως γνῶση εἶναι πραγματικὰ ἀληθινή. Αὐτὴ παρέχει διὰ τῆς μεθέξεως ὅλη τὴν αἴσθηση τοῦ ἀποκαλυφθέντος κατὰ χάρη, μὲ μόνη τὴν ἐμπειρία ἐνεργούμενη, χωρὶς τὴ μεσολάβηση τοῦ λόγου καὶ τῶν νοημάτων. Μὲ τὴ γνῶση αὐτὴ, μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς μας, μετέχουμε στὴν ἀκατάπαυστα ἐνεργούμενη ὑπερφυσικὴ θέωση⁵¹. Καὶ ἡ μὲν σχετικὴ, καθὼς ἐνυπάρχει στὸν λόγο καὶ τὰ νοήματα, λέγουν ὅτι κινεῖ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν ἐνεργούμενη (ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ) γνῶση. Ἡ κατ' ἐνέργειαν ὅμως γνῶση, ἡ ὁποία παρέχει μὲ ἐμπειρικὴ μέθεξη τὴν αἴσθηση τοῦ ἀποκαλυφθέντος, λέγουν ὅτι ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀπομακρύνει τὴ γνῶση ποὺ ὑπάρχει στὸν λόγο καὶ τὰ νοήματα.

Οἱ σοφοὶ λοιπὸν λένε πῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ συνυπάρχει ὁ λόγος περὶ τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πείρα τοῦ Θεοῦ ἢ τὰ νοήματα γύρω ἀπ' Αὐτὸν μὲ τὴν αἴσθησή Του. Καὶ λόγο μὲν ὀνομάζω τὴν ἀναλογία τῆς γνωστικῆς θεωρίας γι' Αὐτόν, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του⁵². Αἴσθηση δὲ τὴν πείρα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ μέθεξη τῶν ὑπερφυσικῶν ἀγαθῶν. Νόηση δὲ τὴν ἀπλὴ καὶ συνολικὴ γνῶση γι' Αὐτόν, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ ὄντα.

Τὸ παραπάνω βέβαια γίνεται φανερό καὶ ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο. Ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ἡ πείρα κάποιου πράγματος παύει κάθε λόγο γύρω ἀπ' αὐτὸ καὶ ἡ αἴσθηση ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μὴ χρειάζονται πιά τὰ νοήματα γύρω ἀπ' αὐτό⁵³.

Πείρα λοιπὸν ὀνομάζω τὴν ἐνεργούμενη γνῶση, ποὺ ἔρχεται στὸν ἄνθρωπο πέρα καὶ πάνω ἀπὸ κάθε λόγο, αἴσθηση δὲ τὴ μέθεξη τοῦ ἀποκαλυφθέντος, ποὺ φανερώνεται πέρα καὶ πάνω ἀπὸ κάθε νόημα. Αὐτὸ λοιπὸν διδάσκοντας μυστικὰ καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος λέγει· “Εἴτε προφητεῖες εἶναι, θὰ καταργηθοῦν· εἴτε εἶναι γλῶσσαι, θὰ πάψουν· εἴτε εἶναι γνώσεις, θὰ καταργηθοῦν”⁵⁴. Καὶ εἶναι φανερό ὅτι μιᾶ γιὰ τὴ γνῶση ποὺ ὑπάρχει στὸν λόγο

⁵⁰. Α' Πέτρ. 1, 20.

⁵¹. Περὶ τῆς θεώσεως, ὡς σκοποῦ τοῦ ἀνθρώπου, βλ. Δ. ΤΣΑΜΗ, *Θέματα Πατερικῆς Θεολογίας*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 21.

⁵². Ρωμ. 1, 20: «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης».

⁵³. Πρβλ. Α' Κορ. 13, 8-10.

⁵⁴. Α' Κορ. 13, 8. Στὸ κείμενο τῆς Κ.Δ. «γνώσις».

καὶ τὰ νοήματα.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ προνοήθηκε πρὶν ἀπ' ὅλους τοὺς αἰῶνες ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ὁ Πατὴρ μὲν τὸ εὐδόκησε, ὁ δὲ Υἱὸς τὸ ἐκπλήρωσε καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα συνείργησε σ' αὐτό. Διότι μία εἶναι ἡ γνώση τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως καὶ μία εἶναι ἡ οὐσία καὶ δύναμή τους. Δὲν ἀγνοοῦσε λοιπὸν ὁ Πατέρας ἢ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα τὴ σάρκωση τοῦ Υἱοῦ· διότι σ' ὅλον τὸν Υἱό, πού ἐκπλήρωνε μὲ τὴ σάρκωση τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας μας, ὑπῆρχε κατὰ τὴν οὐσία ὅλος ὁ Πατὴρ, ὄχι ἐπειδὴ σαρκώθηκε κι αὐτός, ἀλλ' εὐδοκῶντας τοῦ Υἱοῦ τὴ σάρκωση· καὶ ὅλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὑπῆρχε κατὰ τὴν οὐσία σ' ὅλον τὸν Υἱό, ὄχι ἐπειδὴ σαρκώθηκε, ἀλλὰ συν-εργῶντας μὲ τὸν Υἱὸ τὴν ἀνερμήνευτή του σάρκωση, πού ἔγινε γιὰ μᾶς.

Εἴτε λοιπὸν “Χριστὸς” θὰ πεῖ κάποιος εἴτε “μυστήριον τοῦ Χριστοῦ”, τὴν πρόγνωσή του κατ' οὐσίαν ἔχει μόνο ἡ Ἁγία Τριάδα, ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Κι ἂς μὴν ἀπορήσει κανεὶς πῶς ὁ Χριστὸς, ἓνας ὄντας τῆς Ἁγίας Τριάδος⁵⁵, προορίζεται ἀπ' αὐτήν· ἐπειδὴ πρέπει νὰ γνωρίζει ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν προορίσθηκε (σ.σ. προνοήθηκε ἡ σάρκωσή του μέσα στὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου) ὡς Θεός, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος, δηλαδή ἡ κατ' οἰκονομίαν σάρκωσή του γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Διότι αὐτὸ πού εἶναι αἰώνιο (ὁ Υἱὸς) καὶ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ αἰώνιο (τὸν Πατέρα), πάνω ἀπὸ κάθε αἰτία καὶ λόγο, ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ προορισθεῖ. Γιατὶ ὁ προορισμὸς ἀρμόζει σ' ἐκεῖνα πού ἔχουν ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς ἀπὸ κάποιο (ἐξωτερικὸ) αἶτιο. Προορίσθηκε λοιπὸν (σ.σ. προνοήθηκε δηλαδή ἡ σάρκωση) ὁ Χριστὸς, ὄχι ὡς πρὸς αὐτὸ πού ἦταν κατὰ τὴ φύση γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ὡς πρὸς αὐτὸ πού κατ' οἰκονομίαν ἔγινε γιὰ μᾶς καὶ φανερώθηκε κατόπιν.

Ἦταν ἀνάγκη λοιπὸν ἀληθινὰ ὁ κατὰ φύση δημιουργὸς τῆς οὐσίας τῶν ὄντων νὰ ἐνεργήσει ὁ ἴδιος κατὰ χάρη τὴ θέωση τῶν δημιουργημάτων. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι αὐτὸς πού δωρίζει τὴν ἐγκόσμια ὑπαρξή, ὁ ἴδιος χαρίζει καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ⁵⁶.

Καί, ἐπειδὴ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν γνωρίζει ἀπόλυτα γιὰ τὸν ἑαυτό του ἢ γιὰ κάποιο ἄλλο τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσία, εἶναι φυσικὸ ὅτι δὲν ἔχει κανένα κατὰ φύση τὴν πρόγνωσιν γιὰ κάποιο ἀπ' αὐτὰ πού πρόκειται νὰ γίνουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ πού ὑπάρχει πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα. Αὐτὸς γνωρίζει καὶ τὸν ἑαυτό του, τί εἶναι δηλαδή κατὰ τὴν οὐσία, καὶ ὅλα ὅσα πλάστηκαν ἀπὸ Αὐτόν. Καὶ προτοῦ νὰ γίνουν, αὐτὸς ἔχει προνοήσει τὴν ὑπαρξή τους καὶ αὐτὸς πρόκειται νὰ τιμήσει χαρισματικὰ τὰ ὄντα μὲ τὴ γνώση τοῦ ποιά εἶναι ἡ πραγματικὴ τους ὑπαρξή καὶ ἡ ὑπαρξή τῶν συνδημιουργημάτων τους, καὶ ἔτσι νὰ φανερώσει τοὺς λόγους καὶ τὶς αἰτίες τῆς δημιουργίας τους, οἱ ὅποιοι προὑπῆρχαν σ' Αὐτόν γιὰ τὸ καθένα ξεχωριστά.

Τὸ νὰ λέγει λοιπὸν κάποιος ὅτι ἔχει προορισθεῖ ὁ Χριστὸς πρὸ τῆς δημιουργίας

⁵⁵. «Εἷς ὢν τῆς Ἁγίας Τριάδος». Βλ. στὸ «Δόξα ... Καὶ νῦν ...» τὴν κατακλείδα τοῦ Β' Ἀντιφώνου τῆς θείας λειτουργίας: «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ...».

⁵⁶. Πρβλ. Ἰωάν. 10, 28. 17, 2-3.

του κόσμου από εκείνα στα οποία κατόπιν φανερώθηκε κατά τους έσχάτους χρόνους, σαν να υπήρχαν τάχα αυτά προτού τῆ δημιουργία τοῦ κόσμου μαζί με τὸν προορισμένο Χριστό, τὸ ἀπορρίπτουμε. Καὶ τοῦτο γιατί ὁ λόγος εἶναι ξένος πρὸς τὴν ἀλήθεια, καθότι εἰσάγει τὴν ἄποψη ὅτι ἡ οὐσία τῶν λογικῶν ὄντων εἶναι συναΐδια μετὰ τὸν Θεό.

Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατόν στα λογικὰ ὄντα νὰ γίνουν μαζί μετὰ τὸν Χριστό, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι Ἐκεῖνος. Οὔτε ποτὲ εἶναι δυνατόν ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπόλυτα ἀπὸ Αὐτόν. Ἐπειδὴ σ' Αὐτόν γίνεται φυσικὰ ἡ τελείωση τῶν αἰῶνων καὶ ἡ κατάσταση τῆς στάσεως τῶν κινουμένων, κατὰ τὴν ὁποία κανένα πλεόν ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν θὰ ὑποπέσει σὲ τροπή.

Ἄμωμο δὲ καὶ ἄσπιλο ὀνόμασε τῆς Γραφῆς ὁ λόγος τὸν Χριστό, γιατί ἦταν κατὰ φύση ἀπόλυτα ξένος πρὸς τὴ φθορὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ καὶ ὡς πρὸς τὸ σῶμα. Διότι ἡ ψυχὴ του δὲν δέχτηκε τὸ ψεγάδι τῆς κακίας, οὔτε τὸ σῶμα του τὸ στίγμα τῆς ἁμαρτίας»⁵⁷.

Μετὰ τὴ θεολογικὴ ἀνάλυση, στὸ ἠθικὸ πεδίο τῆς σύγχρονης ζωῆς, ἀντιλαμβανόμεστε ἔντονα πλεόν μία παλινδρόμηση ἐπικίνδυνη καὶ ἐνίοτε καλῶς καλυπτόμενη. Νέα εἰδῶλα, νέοι παγανισμοί, νέες δεισιδαιμονίες, νέες ἐποχές. Μία προσπάθεια καταγραφῆς νέας πρὸ Χριστοῦ ἱστορίας. Ἐνας ξέφρενος κοσμικὸς ἑορτασμὸς πνιγμένος μέσα στὴν παραζάλη τοῦ ἄκρατου καταναλωτισμοῦ. Ἐνα κυνήγι ἀχόρταγο τῶν «λαμπιριζόντων ἀθυρμάτων τῆς Φραγκίας»⁵⁸. Μία συναισθηματικὸ τύπου ἀλλοίωση τοῦ νοήματος τῆς ἑορτῆς, ὅτι τὰ Χριστούγεννα εἶναι γιορτὴ ξεγνοιασιάς τῶν μικρῶν παιδιῶν, γιὰ νὰ χαροῦν τοὺς παχουλούς κοκκινοφορεμένους Ἁγιοβασίληδες τῶν πολυεθνικῶν διαφημίσεων καὶ τὰ πολύμορφα ξωτικά.

Χριστούγεννα γιὰ τοὺς πιστοὺς ἀνθρώπους σημαίνουν σαρκωμένη θυσιαστικὴ καὶ κενωτικὴ ἀγάπη, πὺ δὲν ὑπόκειται σὲ καμία ἐμπαθὴ ἀνάγκη. Σημαίνουν νὰ κόβω ὀλόθυμα μεράδι ἀγάπης καὶ ὑπαρξῆς, γιὰ νὰ τὸ ἀντιδώσω στὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸ χαρίσω ἀρχοντικὰ στὸν ἀδελφό. Τὸ δόσιμο αὐτὸ με βοηθεῖ νὰ μὴ σκοτίζομαι στὴν ἀλαζονικὴ πλάνη τῆς αὐταπάτης τῆς αὐτάρκειας καὶ νὰ μὴ καταχωῶμαι τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσφέροντάς τα αὐτοπροαίρετα νὰ ἀξιῶνομαι νὰ τὰ ξαναπαίρνω πολλαπλάσια καὶ ἀνακαθαρμένα. Ὡς πρὸς τὸν πλησίον δὲ καὶ τὸν ἀδελφό, νὰ μὴ θεωρῶ Sartre-ικά, ἀθειϊστικά δηλαδὴ καὶ ὑπαρξιστικά, μίζερη κόλαση τὴν ἀνάγκη νὰ τοῦ χαρίσω κάτι ἀπὸ τὴν ὑπαρξή μου, ἀλλὰ παράδεισο τερπνὸ, πὺ ὑπερβαίνει τὴ φοβικὴ πτωχεία τοῦ ἐγωτισμοῦ καὶ ἐκτείνει τὴν ὑπαρξή μου στα ὅρια τοῦ σύμπαντος.

Ἀγάπη μαρτυρικὴ «ἀπὸ τὴ Φάτνη ὡς τὸν Σταυρό»⁵⁹ εἶναι τὸ «κλαίειν μετὰ

⁵⁷. Πρὸβλ. Α' Πέτρ. 2, 22. Γιὰ ὅλο τὸ προσηγηθὲν κείμενο, βλ. ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Πρὸς Θαλάσσιον. Περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς Θείας Γραφῆς*, Ε'. PG 90, 620C-625C.

⁵⁸. Ρηματικὸς λόγος τοῦ μακαριστοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χριστοδούλου.

⁵⁹. Βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΕΡΙΤΗ, «Ζητώντας τὸ Φῶς», *Ἄπαντα Ποιήματα*, ἐκδ. «Ἡ Δαμασκός», Ἀθῆναι 1969, σ. 68.

κλαιόντων καὶ χαίρειν μετὰ χαιρόντων»⁶⁰. Εἶναι ἡ ἀγωνιστικὴ ἀπελευθέρωση τῆς ὑπαρξῆς ἀπὸ τὸ «ἔχειν» στὸ «εἶναι» μετὰ τῶν ἄλλων, μετὰ τῶν «πλησίον»⁶¹, στὸν πλουτισμὸ τοῦ μοιράσματος, ποῦ ἔχει ἐκ Θεοῦ τὴ δύναμη νὰ συνάγει πάλι τὰ διεσκορπισμένα καὶ τὰ διεστῶτα στὴν ὀλοκληρία τῆς ἐνότητος καὶ στὴ νοστήμια τῆς ταπεινῆς ἀδελφωσύνης.

2. Ὑμνογραφικὴ καὶ βιωματικὴ θεώρηση.

Πῶς θὰ μπορούσε, ἄρα γε, ἀνθρώπινο στόμα νὰ ἱστορήσει καὶ νὰ καλλιγραφήσει, χρησιμοποιώντας ἀκόμη καὶ αὐτὰ τὰ δυνατότερα καὶ τελειότερα καὶ πλαστικότερα σχήματα τοῦ σάρκινου λόγου, τὸ περιεχόμενο καὶ τὸ νόημα, τὴ θεολογία καὶ τὴ φιλανθρωπία, ποῦ συνακολουθοῦν τὴ μεγάλη γιορτή;

Πῶς θὰ μπορούσε γυμνὸς ὁ νοῦς, χωρὶς τὸ μυστικὸ βίωμα τῆς θεογνωσίας, νὰ προσεγγίσει τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου, τὸ ἀνεπανάληπτο γεγονός τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ;

Πῶς θὰ τολμοῦσε νὰ προσψαύσει μὲ μολυσμένα χεῖλη ἢ μὲ ἀκάθαρτη καρδιὰ τὸ σχέδιον τῆς Θείας Οἰκονομίας γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου⁶²;

Καὶ τὸ σχέδιον αὐτὸ τῆς Θείας Πρόνοιας δὲν ἦταν κάποιο ἐφεύρεμα κατοπινοῦ τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ἦταν κάποια λογικὴ καὶ ἀναγκαστικὴ κατάληξη, μετὰ τὴν παρέλευση τῶν αἰώνων, γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ ἀποστάτη ἀνθρώπου στὴ μάνδρα τοῦ Θεοῦ.

Ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκείνη στιγμή τῆς πτώσεως καὶ τῆς παρακοῆς, τὸ ἐπιτίμιο τὸ ἀκολουθεῖ ἢ παρηγορία, τὴν τιμωρία τὴν ἀκολουθεῖ ἢ ὑπόσχεση· καὶ εἶναι αὐτὴ ἢ ὑπόσχεση τὸ πρῶτο ἐκεῖνο χαρμόσυνο ἄγγελμα (Εὐαγγέλιον) γιὰ τὴν σωτηρία καὶ τὴν λύτρωση, ἢ πρώτη ἀναφορὰ στὴν ἔχθρα ποῦ θὰ βάλει ὁ Πανάγιος Θεὸς ἀνάμεσα στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων καὶ σ' αὐτὸν ποῦ ἔγινε αἰτία τῆς καταστροφῆς του, τὸν διάβολο⁶³.

Καὶ τὰ χρόνια πέρασαν καὶ οἱ αἰῶνες διάβηκαν καὶ ἤρθεν ὁ καιρὸς⁶⁴ ὁ εὐλογημένος καὶ ἔφτασε τὸ «πλήρωμα τοῦ χρόνου»⁶⁵ τῆς εὐδοκίας τοῦ Πατρὸς.

Τὸ πρῶτο τροπᾶριον ποῦ θὰ παραθέσουμε ἀμέσως παρακάτω εἶναι τὸ πρῶτο ἰδιόμελο τῆς Ἀ ὤρας τῆς ἀκολουθίας τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῶν

⁶⁰. Ρωμ. 12, 15.

⁶¹. Ματθ. 5, 43, 22, 33. Μάρκ. 12, 31. Λουκ. 10, 27· 36. Ρωμ. 13, 9, 15, 2. Ἰάκ. 2, 8.

⁶². Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος*. PG 36, 313A: «Χριστὸς ἐν σαρκί, τρόμω καὶ χαρᾷ ἀγαλλιᾶσθε· τρόμω διὰ τὴν ἁμαρτίαν· χαρᾷ διὰ τὴν ἐλπίδα». Καὶ 313B: «Ὁ ἄσαρκος σαρκούται, ὁ Λόγος παχύνεται, ὁ ἀόρατος ὁράται, ὁ ἀναφῆς ψηλαφᾶται, ὁ ἄχρονος ἄρχεται, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, Ἰησοῦς Χριστὸς, χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας». Πρβλ. Ἐβρ. 13, 8.

⁶³. Βλ. Γέν. 3, 15: «Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, σὺ δὲ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν».

⁶⁴. Πρβλ. Ἠσ. 49, 8. Β' Κορ. 6, 2. Ἐφεσ. 1, 10.

⁶⁵. Γαλ. 4, 4.

Χριστουγέννων. Ἰδιόμελα λέγονται τὰ τροπάρια πού ψάλλονται «κατ' ἴδιον (ἰδιαίτερον) μέλος», ἰδιόρρυθμα, χωρὶς νὰ ἐξαρτῶνται μουσικά, στιχουργικά, συλλαβικά καὶ τονικά ὡς προσόμοια ἀπὸ ἄλλα τροπάρια-πρότυπα, τὰ αὐτόμελα.

Βηθλεὲμ ἐτοιμάζου· εὐτρεπιζέσθω ἡ φάτνη·
τὸ σπήλαιον δεχέσθω· ἡ ἀλήθεια ἦλθεν·
ἡ σκιά παρέδραμε καὶ Θεὸς ἀνθρώποις
ἐκ Παρθένου πεφανέρωται,
μορφωθεὶς τὸ καθ' ἡμᾶς καὶ θεώσας τὸ -πρόσλημα.
Διὸ Ἀδὰμ ἀνανεοῦται σὺν τῇ Εὐᾶ κράζοντες·
Ἐπὶ γῆς εὐδοκία ἐπεφάνη σῶσαι τὸ γένος ἡμῶν⁶⁶.

«Σὰν ἀγγελιαφόρος τοῦ Θεοῦ ὁ ἱερός ὑμνογράφος προτρέχει, μὲ κομμένη νομίζεις τὴν ἀναπνοὴ ἀπὸ τῆ σπουδῆ καὶ τῆ χαρὰ πού τὸν συνέχει, καὶ καλεῖ μὲ κοφτὲς φράσεις τὴ Βηθλεὲμ, τὴ φάτνη καὶ τὸ σπήλαιο νὰ ἐτοιμαστοῦν. Καὶ χωρὶς νὰ ἐπιμείνει στὴν ἱστορικὴ ἀναφορὰ καὶ περιγραφή τοῦ τί πρόκειται νὰ συμβεῖ, ξεχύνεται μὲ τὸν ἴδιο πάλι κοφτὸ τρόπο σὲ μιὰ ἐπιγραμματικὴ θεολογικὴ διατύπωση, ποτισμένη ἀπὸ τὴν πατερικὴ διδασκαλία: Ἦλθε ἡ ἀλήθεια, ἔφυγε ἡ σκιά καὶ ὁ Θεὸς φανερώθηκε στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν Παρθένο Μαρία. Πῆρε τὴ φύση μας καὶ τὴν θέωσε. Τὴ χαρὰ αὐτὴ γιὰ τὴν ἀνανέωση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους αἰσθάνεται ὡς τὰ τριῖσβαθὰ του ὁ λυτρωμένος χάρη στὴ θεία ἐνανθρώπηση ἄνθρωπος, ὡς τὴν πρώτη ρίζα τῆς φυσικῆς του ζωῆς, τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐᾶ, πού μὲ μία τώρα φωνὴ δοξολογοῦν μὲ τὰ ἀγγελικὰ λόγια τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεό:

“ἐπὶ γῆς εὐδοκία ἐπεφάνη
σῶσαι τὸ γένος ἡμῶν”⁶⁷.

Δεῦτε, χριστοφόροι λαοί, κατίδωμεν
θαῦμα πᾶσαν ἔννοϊαν ἐκπλήττον καὶ συνέχον·
καί, εὐσεβῶς προσκυνοῦντες, πίστει ἀνυμνήσωμεν.
Σήμερον ἐν Βηθλεὲμ
ἐγκυμονοῦσα κόρη παραγίνεται
τοῦ γεννηῆσαι τὸν Κύριον,
χοροὶ δὲ ἀγγέλων προτρέχουσι.
Καὶ ταῦτα βλέπων ἐβόα Ἰωσήφ ὁ μνήστρω·
τί τὸ ἐν σοὶ ξένον μυστήριον, Παρθένε;
καὶ πῶς μέλλεις λοχεῦσαι
ἢ ἀπειρόζυγος δάμαλις⁶⁸;

⁶⁶. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 471.

⁶⁷. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τὰ δώδεκα ἰδιόμελα τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων», ΛΘ, τ. Ζ', σσ. 82-83.

⁶⁸. Δόξα τῶν ἰδιομέλων τῆς Ζ' ὥρας τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σσ. 481-482.

Ὁ μέγας ἀναμενόμενος, ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν⁶⁹, ὁ Ἐμμανουήλ τῶν προφητειῶν⁷⁰, ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀγγελιαφόρος τοῦ θεϊκοῦ βουλήματος⁷¹, ἡ Σοφία καὶ Δύναμις τοῦ Θεοῦ⁷², ὁ ὁδηγὸς πρὸς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας⁷³, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ⁷⁴, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς⁷⁵ κατέρχεται στὴν ἀνθρωπότητα, χωρὶς νὰ ἀποχωρισθεῖ τὴν θεότητα⁷⁶, καὶ σαρκώνεται καὶ λαμβάνει δούλου μορφή⁷⁷ καὶ ἐνδύεται ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας τὴν ἀνθρώπινη θνητὴ φύση γιὰ νὰ τὴν ἀθανατίσει⁷⁸.

Καὶ ἐνῶ θὰ μποροῦσε μὲ ἓνα του νεῦμα, ὅπως ἐπλασε τὰ σύμπαντα, νὰ χαρίσει τὴν ἐλευθερία στὸ ἀνθρώπινο γένος, ἐκεῖνος κατέρχεται καὶ προσλαμβάνει γιὰ νὰ θεραπεύσει τὴν ἀνθρώπινη σάρκα καὶ αἶρει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου⁷⁹ καὶ ζεῖ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ πάσχει τὸν ἐπονείδιστο θάνατο καὶ ἐλευθερώνει μὲ τὴν ἀνάστασή του τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ δεσμὰ τὰ αἰώνια τῆς ἁμαρτίας.

«Τὸ ξένον μυστήριον»⁸⁰ τοῦ τόκου τῆς Παρθένου Κόρης ἐδράζεται στὴν εὐδοκία τοῦ Πατρὸς⁸¹, ἀλλὰ καὶ στὴ συνεργία τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεὸς εἶναι Πατὴρ καὶ ὄχι ἐξουσιαστικὸς τύραννος. Οἱ λαοὶ καλοῦνται ἐκ προαιρέσεως νὰ ἐνδυθοῦν τὸν Χριστό, νὰ γίνουν Χ ρ ι σ τ ο φ ὀ ρ ο ι ⁸². Μόνον ἔτσι

⁶⁹. Πρβλ. *Ματθ.* 11, 3. *Λουκ.* 7, 19-20.

⁷⁰. *Ἠσ.* 7, 14. *Ματθ.* 1, 23. Βλ. καὶ Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τὸ σημεῖον τοῦ Ἐμμανουήλ», *ΛΘ*, τ. Η', σσ. 89-103.

⁷¹. Βλ. ΚΟΣΜΑ ΜΕΛΩΔΟΥ, *Κανὼν «πεζὸς» τῶν Χριστουγέννων, ᾠδὴ ε', ὁ εἰρμός. Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σσ. 509-510: «Θεὸς ὢν εἰρήνης, Πατὴρ οἰκτιρῶν, τῆς μεγάλης βουλῆς σου τὸν Ἄγγελον εἰρήνην παρεχόμενον ἀπέστειλας ἡμῖν· ὅθεν θεογνωσίας πρὸς φῶς ὁδηγηθέντες, ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζοντες, δοξολογοῦμέν σε, φιλάνθρωπε». Πρβλ. *Ἠσ.* 9, 6-7.

⁷². *Α' Κορ.* 1, 24.

⁷³. Πρβλ. *Ἰωάν.* 8, 12.

⁷⁴. Βλ. *Ἰωάν.* 1, 1-15. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος*. PG 36, 325B: «Τὸ δὲ ἦν αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου κάλλους, ἡ μὴ κινουμένη σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ λόγος· ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ, καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα, καὶ ψυχὴ νοερά διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων».

⁷⁵. Πρβλ. *Ρωμ.* 1, 4. 5. 1· 11· 21. 15, 30. *Α' Κορ.* 1, 2. 5, 4. *Β' Κορ.* 1, 3. *Γαλ.* 1, 3. 6, 18. *Ἐφεσ.* 1, 3. 6, 24. *Β' Θεσ.* 1, 8. 2, 1· 14· 16 κ.ά.

⁷⁶. Βλ. τὸν ὕμνο τῆς ἀκολουθούσης ὑποσημειώσεως 115: «Ὁ ἀχώρητος παντί, πῶς ἐχωρήθη ἐν γαστρὶ; ...».

⁷⁷. Πρβλ. *Φιλιπ.* 2, 7.

⁷⁸. Πρβλ. *Α' Κορ.* 15, 53-54. *Α' Τιμ.* 6, 16.

⁷⁹. Πρβλ. *Ἰωάν.* 1, 29. *Α' Ἰωάν.* 3, 5.

⁸⁰. ΚΟΣΜΑ ΜΕΛΩΔΟΥ, *Κανὼν «πεζὸς» τῶν Χριστουγέννων, ᾠδὴ θ', ὁ εἰρμός. Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σ. 516.

⁸¹. Πρβλ. *Ματθ.* 3, 17. 11, 26. 17, 5. *Μάρκ.* 1, 11. *Λουκ.* 2, 14. 3, 22. 10, 21.

⁸². Βλ. *Δοξαστικὸν τῶν ἰδιομέλων τῆς Σ' ὥρας*, στὴν *Ἀκολουθία τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων. Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σσ. 481-482: «Δεῦτε Χριστοφόροι λαοὶ ...». Πρβλ. *Γαλ.* 3, 27: «ὄσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε». Βλ. καὶ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς Θεόδωρον ἐκπεσόντα*. PG 47, 277.

καὶ θὰ δοῦν θαῦμα πού ἐκπλήττει κάθε λόγο ἢ ἔννοια, καὶ θὰ προσ-κυνήσουν ὡς εὐσεβεῖς λατρευτὲς τοῦ Σωτῆρος, καὶ θὰ ἀνυμνήσουν μὲ πίστη τὸ μυστήριον.

Ὁ Θεὸς σέβεται ἀπολύτως τὰ χαρίσματα πού ἔδωκε στὸν ἄνθρωπο, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴν ἐλευθερία, ἢ ὅποια συνθέτει ταυτόχρονα τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν τραγικότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ προγραμματισθοῦν στὸν ἄνθρωπο, ὅπως προγραμματίζουμε σήμερα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μας, αὐτὰ τὰ τέλεια σχεδὸν ἠλεκτρονικὰ μηχανήματα. Χρειαζόταν τὸ εὐλογημένο ΝΑΙ ἢ τὸ τραγικὸ ΟΧΙ τοῦ ἀνθρώπου στὴν κλήση (στὸ «Δεῦτε ...») τῆς σωτηρίας. Χρειαζόταν ἡ ἀβίαστη συνεργία τῆς ἐλευθερίας μας.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν σαρκώθηκε ὁ Χριστός· γιὰ νὰ νικηθεῖ τὸ ΟΧΙ τῆς ἀνθρώπινης παρακοῆς ἀπὸ τὸ ΝΑΙ τῆς θείας ὑπακοῆς στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ, «ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»⁸³.

Σήμερον γεννᾶται ἐκ Παρθένου,
ὁ δρακί τὴν πᾶσαν ἔχων κτίσιν.
Ράκει καθάπερ βροτὸς σπαργανοῦται,
ὁ τῆ οὐσία ἀναφής·
Θεὸς ἐν φάτνῃ ἀνακλίνεται,
ὁ στερεώσας τοὺς οὐρανοὺς πάλαι κατ' ἀρχάς.
Ἐκ μαζῶν γάλα τρέφεται,
ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ μάννα ὀμβρίσας τῷ λαῷ.
Μάγους προσκαλεῖται,
ὁ νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας.
Δῶρα τούτων αἶρει,
ὁ υἱὸς τῆς παρθένου.
Προσκυνοῦμέν σου τὴν Γένναν, Χριστέ,
δεῖξον ἡμῖν καὶ τὰ θεῖά σου Θεοφάνεια⁸⁴.

Τὸ ἰδιόμελο αὐτὸ τροπάριον, ὅπως καὶ τὰ δύο προηγούμενα, εἶναι ἀπομίμηση τῶν ἀντιστοιχῶν πρωτοτύπων ὕμνων τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς («Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ...»)⁸⁵. Τὸ πρωτότυπο ἔχει χάρη καὶ δύναμη ἀνυπέβλητη. Δυναμικὰ ὅμως ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἀπομίμηση.

«Οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦταν μόνο τὸ πάθος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνανθρώπηση. Ἄκρα ταπείνωση δὲν ἦταν μόνο ὁ θάνατος, ἀλλὰ καὶ ἡ πρόσληψη τῆς ταπεινῆς καὶ θνητῆς σάρκας τοῦ ἀνθρώπου ... Εἶναι τὸ μυστήριον τῆς “κενώσεως”, τῆς “οἰκονομίας” τοῦ Χριστοῦ, πού ἔδωσε ἀφορμὴ» στοὺς ὑμνογράφους τῆς

⁸³. Α' Πέτρ. 2, 22.

⁸⁴. Δοξαστικὸν τῶν ἰδιομέλων τῆς Θ' ὥρας, στὴν Ἀκολουθία τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων. Μηναῖον Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 487.

⁸⁵. Βλ. Τριῶδιον, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Ἀθήναις 1994, σ. 905.

Ἐκκλησίας νὰ παραλληλίσουν τὰ Χριστούγεννα μὲ τὸ Πάσχα⁸⁶.

Ὁ ὕμνος αὐτὸς «ἀναπλάθει τὸ ἀντίστοιχο ἰδιό-μελο τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς προσαρμόζοντάς το στὰ Χριστούγεννα ... Ἡ συνάντηση σταυροῦ καὶ φάτνης, Γολγοθᾶ καὶ Βηθλεέμ, Πάσχα καὶ Χριστουγέννων, τῆς ἄκρας ταπεινώσεως καὶ τῆς θείας κενώσεως στὶς δύο κεντρικὲς τῆς φάσεις, βρίσκει τὸ ἀποκορύφωμά της»⁸⁷.

«Ἡ θεία λατρεία καὶ ἡ ὕμνογραφία τῆς εἶναι ἔργο ὄχι μόνο μιᾶς μερίδας φιλολόγων», ποιητῶν, «θεολόγων ἢ λογίων, γιατί δὲν ἀπευθύνεται μόνο σ' αὐτούς. Εἶναι γέννημα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ πολυπρόσωπου αὐτοῦ καὶ πολύφωνου σώματος, γιατί αὐτὸ τὸ σῶμα στὸ σύνολό του ὑπηρετεῖ»⁸⁸.

Ὁ λαὸς τοῦ χθὲς εἶναι καὶ ὁ λαὸς τοῦ σήμερα ἀλλὰ καὶ τοῦ αὔριο. Τὸ παρελθὸν μὲ τὴν πίστη καὶ τὸ μέλλον μὲ τὴν ἐλπίδα παροντοποιοῦνται στὸ «σήμερα» τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς σωτηρίας.

«Στὴ λέξη “σήμερα”... ἐκφράζεται ὅλος ὁ δυναμισμὸς τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Τὰ Χριστούγεννα, ὅπως καὶ κάθε ἄλλη γιορτὴ, δὲν εἶναι ἀπλὰ καὶ μόνο μιὰ ἱστορικὴ μνήμη, μιὰ ἐπέτειος ἑνὸς» νεκρωμένου «γεγονότος τοῦ παρελθόντος. Εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ μυστηριακὴ παρουσία του, ἡ λειτουργικὴ ἐπανάληψή του μέσα στὴν ἐτήσια ἀνακύκληση τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου. Εἶναι τὸ ξαναζωντάνεμα» καὶ ἡ ὑπαρξιακὴ συν-έχεια «μιᾶς σωτηρίας πραγματικότητας, ἡ ἐκ νέου ἔλευση ἑνὸς εὐπρόσδεκτου “καιροῦ” καὶ μιᾶς ἀληθινῆς ἡμέρας σωτηρίας»⁸⁹.

Ἐτοιμάζου Βηθλεέμ· ἤνοικται πᾶσιν ἡ Ἐδέμ.
Εὐτρεπίζου Ἐφραθᾶ, ὅτι τὸ ξύλον τῆς ζωῆς
ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐξήνθησεν ἐκ τῆς Παρθένου.
Παράδεισος καὶ γὰρ ἡ ἐκείνης γαστήρ
ἐδείχθη νοητός, ἐν ᾧ τὸ θεῖον φυτόν·
ἐξ οὗ φαγόντες ζήσομεν,
οὐχὶ δέ, ὡς ὁ Ἀδάμ, τεθνηξόμεθα.
Χριστὸς γεννᾶται,
τὴν πρὶν πεσοῦσαν ἀναστήσων εἰκόνα⁹⁰.

Ὁ Κύριος τῶν πιστῶν καὶ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας, «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ», γιατί ἦταν ἀληθινὸς Θεός, «ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»⁹¹.

⁸⁶. Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τὰ δώδεκα ἰδιόμελα ...», ΛΘ, τ. Ζ, σ. 87.

⁸⁷. Ὁπ.π., σ. 94.

⁸⁸. Ὁπ.π., σ. 82.

⁸⁹. Ὁπ.π., σ. 95. Γιά τὸ «σήμερα» τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου, βλ. καὶ στὴν προηγηθεῖσα ὑπόσημ. 20.

⁹⁰. Ἀκολουθία 20ῆς Δεκεμβρίου, Ἀπολυτίκιον προεόρτιον. Μη-ναῖον Δεκεμβρίου, ὁπ.π., σ. 360.

⁹¹. Φιλιπ. 2, 6-8.

Καὶ ἡ κένωσις καὶ ἡ κατάβασις αὐτῆ τοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, δὲν ἔγινε εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε, ἀλλὰ εἶχε καὶ ἔχει βαθύτατο νόημα καὶ περιεχόμενο, ὅπως μᾶς τὸ περιγράφει τὸ Δοξαστικὸ τῶν αἰῶνων τῆς Ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ: «Ἄνθρωπος γίνεται (ὁ) Θεός, ἵνα Θεὸν τὸν Ἀδὰμ ἀπεργάσῃται»⁹².

Ἡ κατὰ φύσιν θεότητα προσλαμβάνει τὴν ἀνθρωπότητα, γιὰ νὰ τὴν θεώσει χαρισματικά, νὰ τὴν ὑψώσει ἀπὸ τὰ γῆϊνα, γιὰ νὰ ἀναστήσει αὐτὴν «τὴν πρὶν πεσοῦσαν εἰκόνα» καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσει στὴν αἰώνια προοπτικὴ τῆς σωτηρίας. Γιὰ νὰ τῆς χαρίσει τελικὰ τὴ σωτήριον ἐμπειρία καὶ τὸ θεῖο βίωμα τοῦ μεγάλου θαύματος, ποὺ ἐπιτελέσθηκε καὶ ἐπιτελεῖται στὴν ἀφθαρτιζόμενη χαρισματικὰ πεπερασμένη ἀνθρώπινη φύση. Γιὰ νὰ μᾶς δίδει τὴν παρηρησία νὰ ἀνακράζουμε καὶ ἐμεῖς προτρεπτικά: «Ἐένον τόκον ἰδόντες, ξενωθῶμεν τοῦ κόσμου, τὸν νοῦν εἰς οὐρανὸν μεταθέντες. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ ὑψηλὸς Θεὸς ἐπὶ γῆς ἐφάνη ταπεινὸς ἄνθρωπος (καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ κατάβασις καὶ ἡ κένωσις τοῦ Θεοῦ), βουλόμενος ἐλκύσαι πρὸς τὸ ὕψος τοὺς αὐτῶ βοῶντας· Ἀλληλούϊα» (καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐκ θείας δωρεᾶς ὑψωσις τοῦ ἀνθρώπου)⁹³.

Ὁ ὑψηλὸς Θεὸς γίνεται ταπεινὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ ταπεινὸς ἄνθρωπος ὑψοῦται στὴ ζωὴ τῆς θεότητος, μέσα ἀπὸ τὸν αἱμάτινο καὶ μαρτυρικὸ δρόμο τῆς ταπεινοφροσύνης, ποὺ μόνη αὐτὴ εἶναι ἡ καλὴ ἐτοιμασία τῆς προὑπαντήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ μόνη αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐλκύσει τὴν χάρι τοῦ παναγίου Θεοῦ, τὴν θεωτικὴ καὶ ὑψοποιοὶ τῆς φθαρτῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ποὺ τρέφεται πλέον στὸν «νοητὸν παράδεισον» ἀπὸ «τὸ ξύλον τῆς ζωῆς», ἀπὸ «τὸ θεῖον φυτόν», τὴν αὐτοζωή, τὸν Υἱὸ καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ.

Καὶ καλοῦνται οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις νὰ προπορεύονται τῶν ταπεινῶν καὶ ἀναξίων, ὥστε νὰ εἶναι στὴν ἐτοιμασία τῆς ὑποδοχῆς τοῦ μεγάλου ἀναμενόμενου ἢ ἀναγκαῖα ὑπαρξιακὴ τους παρηρησία. Ὁ Λόγος γεννᾶται καὶ ἡ Ἐκκλησία δέχεται καὶ ἀντιδίδει τὸν ἀσπασμὸ τῆς χαρᾶς, τῆς εἰρήνης, τῆς ἀγάπης, τῆς καταλλαγῆς, κατὰ τὸ ἀρχαῖον προεόρτιο αὐτόμελο τοῦ Ρωμανοῦ.

Αἱ ἀγγελικαὶ προπορεύεσθε δυνάμεις·
οἱ ἐν Βηθλεὲμ ἐτοιμάσατε τὴν φάτνην·
ὁ Λόγος γὰρ γεννᾶται· ἡ σοφία προέρχεται.
Δέχου ἀσπασμόν, ἡ Ἐκκλησία·
εἰς τὴν χαρὰν τῆς Θεοτόκου, λαοί, εἴπωμεν·
Εὐλογητὸς ὁ ἐλθὼν, Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι⁹⁴.

⁹². Βλ. στὴν προηγηθεῖσα ὑπόσημείωσι 40.

⁹³. Βλ. τὸν *Οἶκο Ε* τῶν κατ' ἀλφάβητον εἴκοσι τεσσάρων Οἴκων τοῦ *Κοντακίου τοῦ Ακαθίστου Ὑμνου*.

⁹⁴. Βλ. *Ἀκολουθία 20ῆς Δεκεμβρίου, Στιχηρὸν α' τῶν αἰῶνων (Ἀὐτόμελον Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ)*. *Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σ. 376. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἢ πρόσκλησις, γιὰ τὸν ἐόρτιο πανηγυρισμὸ τῶν πιστῶν, τοῦ ἀγίου ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτήρος*. PG 36, 316A-B: «Τοιγαροῦν ἐορτάζωμεν μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμικῶς· μὴ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἡμετέρου, μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ Δεσπότη· μὴ τὰ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τὰ τῆς ἰατρείας· μὴ τὰ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναπλάσεως».

Μετὰ τοὺς προεόρτιους ὕμνους ποὺ προηγήθηκαν, πορευόμαστε νοερὰ πρὸς τὴν μεγάλη Γιορτή, τῆς ὁποίας ὁ ἑορτασμός ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔσπερας τῆς προηγούμενης ἡμέρας.

Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς Σέ,
εἰσάκουσόν μου,
εἰσάκουσόν μου, Κύριε.
Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς Σέ,
εἰσάκουσόν μου,
πρόσχεσ τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου.
Ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς Σέ,
εἰσάκουσόν μου, Κύριε.

*

Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου
ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου.
Ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου,
θυσία ἔσπερινή.
Εἰσάκουσόν μου, Κύριε⁹⁵.

*

Τί σοι προσενέγκωμεν, Χριστέ,
ὅτι ὠφθης ἐπὶ γῆς ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς;
Ἐκαστον γὰρ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων
τὴν εὐχαριστίαν σοι προσάγει·
οἱ ἄγγελοι τὸν ὕμνον·
οἱ οὐρανοὶ τὸν ἀστέρα·
οἱ μάγοι τὰ δῶρα·
οἱ ποιμένες τὸ θαῦμα·
ἡ γῆ τὸ σπήλαιον·
ἡ ἔρημος τὴν φάτνην·
ἡμεῖς δὲ Μητέρα Παρθένον.
Ὁ πρὸ αἰώνων Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς⁹⁶.

«Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ εἰσάκουσόν μου ...». Κραυγὴ ὑπαρξιακῆ αἰτήματος ζωῆς καὶ σωτηρίας. Κραυγὴ τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς συνάξεως, ὡς κραυγὴ παιδίου «ἀπογεγαλακτισμένου ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ»⁹⁷. Κραυγὴ ταπεινὴ καὶ ἡσύχιος, ἵνα ἐπιβλέψει ἐπ' αὐτὴν ὁ Κύριος⁹⁸. Κραυγὴ προσευχῆς ἀνερχομένης. «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου ...», ἡ ἔσπερινὴ πνευματικὴ θυσία τῆς ἀγαπώσης ψυχῆς μαζί με τὴν εὐωδία τοῦ ὑλικοῦ θυμιάματος. Πλήρωςις τόπου καὶ πλήρωςις τρόπου.

⁹⁵. Ψαλμ. 140, 1-2.

⁹⁶. Στιχηρὸν ἰδιόμελον δ' Ἐσπερινοῦ Χριστουγέννων. Μηναῖον Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 493.

⁹⁷. Ψαλμ. 130, 2.

⁹⁸. Πρβλ. Ψαλμ. 24, 16, 68, 17, 85, 16, 118, 132. Ἦσ. 66, 2.

Μετὰ τὸν Κύριο ὅμως, ἡ λατρεύουσα ψυχὴ τῶν ὀρθοδόξων ἐβίωσε καὶ βιώνει λειτουργικὰ τὴν παρουσία καὶ τὸ πρόσωπο τῆς «ὑπερευλογημένης ἐνδόξου Δεσποίνης Θεοτόκου καὶ Αἰειπαρθένου Μαρίας» ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν οἰκειῶ πρόσωπο, ἀφοῦ αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ καθαρότατο πλάσμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο καὶ μόνο κατεῖχε ἡ ἀνθρωπότητα, κοινῶν κατὰ πάντα τῆς φύσεως τοῦ βροτείου γένους, καὶ τὸ ὁποῖο καὶ μόνο ταπεινὰ μπορούσε νὰ προσφέρει «πτωχὸ» ἀντίδωρο –ἀνάθημα θεῖο– στὸν ὑπερέλειο δημιουργό της⁹⁹.

Ἡ λειτουργικὴ αὐτὴ πνευματικὴ οἰκειότητα τῆς λατρείας τῶν ὀρθοδόξων ἐξεικονίζεται στὸ -θαυμάσιο τροπάριο τοῦ ἔσπερινου ποῦ παραθέσαμε, ὅπου ὁ ὕμνογράφος Ἀνατόλιος, δραματοποιώντας ποιητικὰ τὰ γεγονότα, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν γεννηθέντα Χριστὸ ἀπορώντας ἐρωτηματικὰ καὶ ἀποκρινόμενος εὐχαριστιακά. Ὁ Χριστὸς σαρκώνεται καὶ ἀνακαινίζει τὸν κόσμον. Ὁ κόσμος συμμετέχει στὸν ἀνακαινισμό του προσ-φέροντας στὸν Θεό, ὅτι πολυτιμότερο κατεῖχε, ἐνῶ τὰ ζωντανὰ καὶ τ' ἄψυχα δημιουργήματα συμμετέχουν συνεργικὰ στὸ μέγα θαῦμα.

«Τί νὰ σοῦ προσφέρουμε, Χριστέ,
ποῦ φανερώθηκες στὴ γῆ ὡς ἄνθρωπος,
γιὰ τὴ δική μας σωτηρία;
Ἐνα πρὸς ἓνα τὰ δικά σου δημιουργήματα
σοῦ προσφέρουν τὴν εὐχαριστία.
Οἱ ἄγγελοι τὸν ὕμνο,
οἱ οὐρανοὶ τὸν ἀστέρα,
οἱ μάγοι τὰ δῶρα,
οἱ βοσκοὶ τὸ μέγα θαῦμα,
ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον,
ὁ ἔρημος τόπος τὴ φάτνη.
Ἐμεῖς ὅμως Μητέρα Παρθένον.
Ὁ προαιώνιος Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς».

Ἡ Παρθένος Μητέρα τοῦ Χριστοῦ βιώνεται λειτουργικὰ ὡς τοῦ «κόσμου γέφυρα»¹⁰⁰ καὶ ἡ «πάντων βοήθεια»¹⁰¹. Γιατὶ αὐτὴ στάθηκε ἡ μετάβαση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους «ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν»¹⁰² καὶ αὐτὴ μόνη ἦταν ὅτι πολυτιμότερο εἶχε ἡ ἀνθρωπότητα νὰ προσ-φέρει εὐχαριστιακὰ στὸν ἅγιο Θεὸ καὶ στὴν ὑπόθεση τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας¹⁰³ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν κατάρα πολλῶν αἰώνων. Αὐτὴ ἐν Κυρίῳ ἡ ἁγία σὰρξ ἐκ τῆς πεπτωκυίας σαρκὸς ἡμῶν.

Αὐγούστου μοναρχήσαντος ἐπὶ τῆς γῆς,

⁹⁹. Σχετικὴ προσέγγιση βλ. στοῦ Π. ΠΑΣΧΟΥ, *Ἡ Παναγία εἰς τὴν λειτουργικὴν ποίησιν τῶν Χριστουγέννων*, Ἀθῆναι 1975.

¹⁰⁰. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, *Κανὼν Ἀκαθίστου Ὑμνου, ᾠδὴ δ', τροπ. β'*. Τριῶδιον, ὅπ.π., σ. 689.

¹⁰¹. Ὁπ.π., ᾠδὴ ε', τροπ. β'. Τριῶδιον, ὅπ.π., σ. 690.

¹⁰². *Οἶκος Γ τῶν Χαιρετισμῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου*, ὅπ.π., σ. 682.

¹⁰³. Πρβλ. Γαλ. 5, 1.

ἡ πολυαρχία τῶν ἀνθρώπων ἐπαύσατο·
καὶ σοῦ ἐνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς Ἀγνῆς,
ἡ πολυθεΐα τῶν εἰδώλων κατήρηται.
Ὑπὸ μίαν βασιλείαν ἐγκόσμιον
αἱ πόλεις γεγένηται·
καὶ εἰς μίαν Δεσποτείαν Θεότητος
τὰ ἔθνη ἐπίστευσαν.
Ἀπεγράφησαν οἱ λαοί,
τῷ δόγματι τοῦ Καίσαρος·
ἐπεγράφημεν οἱ πιστοί,
ὀνόματι Θεότητος,
σοῦ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ ἡμῶν.
Μέγα σου τὸ ἔλεος, δόξα σοι¹⁰⁴.

Τὸ δοξαστικὸ αὐτὸ τοῦ ἔσπερινου τῶν Χριστουγέννων, ποίημα τῆς μοναχῆς καὶ ὑμνογράφου Κασίας (Κασιανῆς), δὲν διακρίνεται μόνο ἀπὸ τὸ ὑπέρμετρο φιλολογικὸ κάλλος, μὲ τις ἰσοσυλλαβίες, τις ὁμοτονίες, τὰ παρηχητικὰ καὶ ὁμοιοτέλευτα τῶν στίχων, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τὸν συγκλονιστικὸ τρόπο καταγραφῆς τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου καὶ τῆς ἐξεχούσης θεολογίας τῆς μεγάλης Δεσποτικῆς Ἑορτῆς.

Ἡ ἱστορία καταγράφει πρόσωπα καὶ γεγονότα, ἀλλὰ καὶ γράφεται ἐνίοτε ἀπὸ ἀνθρώπους. Ὅμως πάν-τοτε, παρὰ τις συστροφές της, πορεύεται ἐν Χριστῷ σωστικὰ καὶ πρὸς τὰ ἔσχατα. Μοναρχίες ἐπιφανεῖς καταργοῦν χαώδεις πολυαρχίες. Ἰσχυρὲς ἐγκόσμιες βασιλεῖες ἐνώνουν πόλεις διασπασμένες καὶ διαταγὲς ἀναγκαστικὲς ἀπογράφουν τοὺς λαοὺς. Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν καὶ θὰ γίνονται τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν. Ὅμως τὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας, γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκπληρῶνεται ἀνυπερθέτως μὲ τὴν ἐξ ἀγνῆς παρθένου μητρὸς ἐνανθρωπήση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου, μὲ τὸν συντριμμὸ τῆς εἰδωλικῆς πολυθεΐας, μὲ τὴν συναγωγὴ τῶν ἐθνῶν στὴν πίστη καὶ τὴ λατρεία τοῦ μόνου καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν καταγραφὴ τοῦ ὀνόματος τῶν χριστιανῶν στὸ μέγα βιβλίον τῆς οὐρανοῦ Βασιλείας.

Ἀνέτειλας, Χριστέ, ἐκ Παρθένου,
νοητὲ Ἥλιε τῆς Δικαιοσύνης·
καὶ ἀστὴρ σὲ ὑπέδειξεν
ἐν σπηλαίῳ χωρούμενον τὸν ἀχώρητον.
Μάγους ὀδηγήσας εἰς προσκύνησίν σου·
μεθ' ὧν σε μεγαλύνομεν,
Ζωοδότα, δόξα σοι¹⁰⁵.

Στὴν ψυχὴ τῶν πιστῶν πλέον ἀνατέλλει ὄχι ἀπλῶς τὸ «περισσότερο» γνωστικὸ «φῶς» τοῦ Φάουστ τοῦ Γκαϊτε, ἀλλὰ ὁ Χριστός, ὁ «νοητὸς Ἥλιος τῆς

¹⁰⁴. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 493.

¹⁰⁵. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 498.

δικαιοσύνης»¹⁰⁶. Αυτό προβάλλει και προτρέπει προς δοξολογία ο ύμνος που προτάχθηκε και ονομάζεται τροπάριον τῆς προφητείας ἢ Ὑπακοή, ὡς καθ' ὑπακοὴν στιχολογούμενο, εὐρισκόμενο ἀνάμεσα στους λόγους καὶ τὰ ἀναγνώσματα τῶν προφητῶν που προανήγγειλαν τὴν ἔλευσή του.

Ἡ ἁμαρτία ξεριζώνεται γιὰ νὰ ἀνθίσει ἢ «καινὴ κτίσις»¹⁰⁷. «Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα»¹⁰⁸. Ἐπιβάλλοντες «τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον» δὲν στρεφόμεθα πλέον εἰς τὰ ὀπίσω¹⁰⁹, «τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι»¹¹⁰.

Στὸν πόνο καὶ τὴ θλίψη ἔχουμε πλέον συνοδοιπόρο. Στὸ σκοτάδι τοῦ δρόμου τῆς ἀγνωσίας καὶ τῆς ἀλαζονείας μας ἔχουμε τὸ ἀνέσπερο φῶς τοῦ Χριστοῦ που ξανοίγει μονοπάτι. Μέσα στὴν ἐρημία τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ μίσους που μᾶς ταλανίζει ἔχουμε πλέον τὴν σαρκωμένη ἀγάπη.

Χορεύουσιν ἄγγελοι πάντες ἐν οὐρανῶ
καὶ ἀγάλλονται σήμερον·
σκικτᾶ δὲ πᾶσα ἡ κτίσις,
διὰ τὸν γεννηθέντα ἐν Βηθλεέμ.
Σωτῆρα Κύριον.

Ἵτι πᾶσα πλάνη τῶν εἰδώλων πέπαυται
καὶ βασιλεύει Χριστὸς εἰς τοὺς αἰῶνας¹¹¹.

Ἡ γῆ καὶ τὰ ἐπουράνια σικρτοῦν καὶ χορεύουν πνευματικά. Ποιοῦν χορὸν εὐχαριστιακὸ καὶ δοξολογικὸ, «διὰ τὸν γεννηθέντα», γιὰ τὴ συντριβὴ τῶν εἰδώλων, γιὰ τὴν αἰώνια βασιλεία τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ *Καὶ νῦν* τῆς λιτῆς στὸν ἔσπερινὸ τῆς ἑορτῆς.

Οἱ ὑπαρξιακοὶ θησαυρισμοὶ τῶν ὄντων γίνονται ὁ καμβᾶς τῆς ψαλλόμενης προσευχῆς τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὕμνοι τῆς λατρείας της, πάνω στὸν ὁποῖο κεντᾶται χαρμόсуна καὶ κατανυκτικὰ ἢ καλλικέλαδος καλλιτεχνία τοῦ βυζαντινοῦ μέλους, τὸ νοσηματοδοτικὸ κέντημα τῆς λειτουργικῆς μουσικῆς τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως.

Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν.
Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
ἐν ὀνόματι Κυρίου¹¹².

*

Δεῦτε ἴδωμεν, πιστοί,
ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός·

¹⁰⁶. Βλ. τὴν προσηγηθεῖσα ὑποσημείωση 22.

¹⁰⁷. Β' Κορ. 5, 17. Γαλ. 6, 15.

¹⁰⁸. Β' Κορ. 5, 17.

¹⁰⁹. Πρβλ. Λουκ. 9, 62.

¹¹⁰. Φιλιπ. 3, 14.

¹¹¹. Βλ. *Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὄπ.π., σ. 503.

¹¹². Ψαλμ. 117, 27 καὶ 26.

ἀκολουθήσωμεν λοιπόν,
ἐνθα ὀδεύει ὁ ἀστήρ,
μετὰ τῶν μάγων Ἀνατολῆς τῶν βασιλέων.
Ἄγγελοι ὕμνουσιν ἀκαταπαύστως ἐκεῖ.
Ποιμένες ἀγραυλοῦσιν ᾠδὴν ἐπάξιον.
Δόξα ἐν ὑψίστοις, λέγοντες,
τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ τεχθέντι,
ἐκ τῆς Παρθένου καὶ Θεοτόκου,
ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας¹¹³.

*

Τί θαυμάζεις, Μαριάμ;
τί ἐκθαμβεῖ σε τὸ ἐν σοί;
Ὅτι ἄχρονον Υἱὸν
χρόνῳ ἐγέννησα, φησί,
τοῦ τικτομένου τὴν σύλληψιν μὴ διδαχθεῖσα.
Ἄνανδρός εἰμι καὶ πῶς τέξω Υἱόν;
ἄσπορον γονὴν τίς ἐώρακεν;
Ὅπου Θεὸς δὲ βούλεται,
νικᾶται φύσεως τάξις, ὡς γέγραπται.
Χριστὸς ἐτέχθη ἐκ τῆς Παρθένου,
ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας¹¹⁴.

*

Ὁ ἀχώρητος παντί,
πῶς ἐχωρήθη ἐν γαστρὶ;
Ὁ ἐν κόλποις τοῦ Πατρὸς,
πῶς ἐν ἀγκάλαις τῆς Μητρὸς;
Πάντως ὡς οἶδεν, ὡς ἠθέλησε καὶ ὡς ἠυδόκησεν.
Ἄσαρκος γὰρ ὢν, ἐσαρκώθη ἐκόν·
καὶ γέγονεν ὁ Ὡν, ὃ οὐκ ἦν, δι' ἡμᾶς·
καὶ μὴ ἐκστὰς τῆς φύσεως
μετέσχε τοῦ ἡμετέρου φυράματος.

Διπλοῦς ἐτέχθη Χριστὸς τὸν ἄνω
κόσμον θέλων ἀναπληρῶσαι¹¹⁵.

Ἦδη νοερά, μὲ τὴν βοήθεια τῶν ψαλλομένων ὕμνων, «ὀρθρίζομεν ὀρθρου βαθεός»¹¹⁶, γὰρ νὰ προσφέρουμε μύρα ψυχῆς¹¹⁷ στὸν γεννηθέντα Κύριο. Στὸν

¹¹³. Ὅρθρος ἐορτῆς. Κάθισμα, μετὰ τὴν α΄ Στιχολογίαν. Μηναῖον Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σσ. 504-505.

¹¹⁴. Ὅπ.π., Κάθισμα, μετὰ τὴν β΄ Στιχολογίαν. Μηναῖον Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σσ. 505.

¹¹⁵. Ὅπ.π., Κάθισμα, μετὰ τὸν Πολυέλεον. Μηναῖον Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 505.

¹¹⁶. Βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Κανὼν Ἀναστάσεως, ᾠδὴ ε΄, ὁ εἰρμός*. Πεντηκοστάριον, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Ἀθήναις 1994, σ. 19.

¹¹⁷. Πρβλ. *Ἀναστάσιμα Εὐλογητάρια τοῦ Ὁρθρου τῶν Κυριακῶν*. Ἐπίσης Ἦχος α΄, Στιχηρὸν γ΄ κατ' ἀλφάβητον ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἀπόστιχα Ἑσπερινοῦ τοῦ Σαββάτου*. Παρακλητικὴ, ὅπ.π.,

Κύριο καὶ Θεό μας, ὁ ὁποῖος φιλόανθρωπα φανερώθηκε σ' ἐμᾶς.

Καὶ προσκαλούμεθα οἱ πιστοί:

• Νὰ δοῦμε, μὲ τὴ νοερὴ αἴσθησι τῶν πνευματικῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός.

• Νὰ ἀκολουθήσουμε τὸ ἀστὲρι τῆς Βηθλεέμ, γιὰ νὰ ἀποκαλυφθεῖ σ' ἐμᾶς «ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης»¹¹⁸.

• Νὰ προσαρμόσουμε τοὺς ὕμνους μας πρὸς τὴν ἀκατάπαυστη οὐράνια ἀγγελικὴ δοξολογία¹¹⁹.

• Νὰ βροῦμε στὴν ἀγρυπνητικὴ ἐρημία τῶν ποιμένων¹²⁰ τὴν πιὸ ἀξία μελωδία γιὰ τὴ μεγαλωσύνη τῆς ταπεινότητος.

• Νὰ δοξολογήσουμε τὸν γεννηθέντα «σήμερον» σὲ ταπεινὸ σπήλαιον ἀπὸ τὴν Παρθένο Θεοτόκο, ἀλλὰ καὶ τὸν γεννώμενον αἰεὶ στὴν ἀγαπητικὴ προσδοκία τῶν ταπεινῶν ὑπάρξεων.

Τὸν θαυμασμὸ περὶ τοῦ ὑπερλόγου μυστηρίου ἡ Ἐκκλησία τὸν μεταφέρει στὰ χεῖλη τῆς Θεοτόκου. Τῆς Παναγίας μητέρας τοῦ Κυρίου, ποῦ γεφύρωσε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ¹²¹, ποῦ ἀνακάλεσε στὴ σωτηρία τὸν πεπτωκότα Ἀδάμ¹²², ποῦ ἐβάστασε τὸν βαστάζοντα πάντα¹²³, αὐτὴ ποῦ μὲ τὸν θεῖο τόκο τῆς ἐνεούργησε τὴν κτίσι ὀλόκληρη¹²⁴. Ὁ ἄχρονος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Πατρὸς γεννᾶται στὸν χρόνον. Ἡ σύλληψις θεία, ἢ μητέρα ἄνευ ἀνδρός, ἢ γέννα ἄσπορος. Ὅμως ὅπου βούλεται ὁ Θεὸς «νικᾶται φύσεως τάξις» καὶ ἐνεργεῖ τὸ ἀκατάληπτο μυστήριον, τὸ ὁποῖο δὲν κατανοεῖται ἀπὸ τὴν ὑπερφίαλη νοησιαρχία, ἀλλὰ βιώνεται στὴ σιγὴ τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας.

Ἀλλιώς πῶς νὰ «κατανοηθεῖ» τὸ ὅτι ὁ ἀχώρητος στὰ σύμπαντα χωρεῖται στὴν κοιλία τῆς Παρθένου; Πῶς ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Πατρὸς βρίσκεται στὴν ἀγκάλη τῆς Μητρός; Πῶς, ὄντας ἄσαρκος, ἐκούσια σαρκώθηκε; Πῶς ὁ αἰωνίως Ὑπάρχων ἔγινε γιὰ μᾶς αὐτὸ ποῦ δὲν ἦταν, δηλαδὴ σαρκοφόρος ἄνθρωπος¹²⁵, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξέλθει τῆς θείας του φύσεως;

Εὐλογήσατε τὸν Κύριον

Ἐμμανουὴλ παιδίον κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Μεθ' ἡμῶν γενοῦ ὁ Θεὸς τῶν ἀπάντων

σ. 19.

¹¹⁸. Μαλαχ. 4, 2.

¹¹⁹. Λουκ. 2, 13-14.

¹²⁰. Λουκ. 2, 8-9.

¹²¹. Ἀκάθιστος Ὑμνος, Οἶκος Γ: «Χαῖρε, γέφυρα μετάγουσα τοὺς ἐκ γῆς πρὸς οὐρανόν».

¹²². Ἀκάθιστος Ὑμνος, Οἶκος Α: «Χαῖρε, τοῦ πεσόντος Ἀδάμ ἢ ἀνάκλησις· χαῖρε, τῶν δακρῶν τῆς Εὐας ἢ λύτρωσις».

¹²³. Ὁπ.π.: «Χαῖρε, ὅτι βαστάζεις τὸν βαστάζοντα πάντα».

¹²⁴. Ὁπ.π.: «Χαῖρε, δι' ἧς νεουργεῖται ἡ κτίσις».

¹²⁵. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος*. PG 36, 313B: «Ὁ ἄσαρκος σαρκούται, ὁ Λόγος παχύνεται, ὁ ἀόρατος ὁράται, ὁ ἀναφῆς ψηλαφᾶται, ὁ ἄχρονος ἄρχεται, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου γίνεται». ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως. Λόγος Γ'. Κεφ. ΣΤ' (Ν')*. PG 94, 1005A-B.

καὶ Κύριος τῆς δόξης·
βουλῆς μεγάλης ἄγγελος,
ὁ πρῶην ἀόρατος καὶ πάλιν ἀθεώρητος
καὶ μένων εἰς αἰῶνας.

Παραθέτουμε ἐδῶ στίχο ἐκ τοῦ πολυελέου τοῦ Λατρινοῦ (ιβ' αἰ.) συγκείμενο ἀπὸ ψαλμικὸ στίχο καὶ δοξολογικῆ, ἐγκωμιαστικῆ, θεολογικῆ καὶ ὑμνογραφικῆ χριστιανικῆ ἐπεξεργασία, κατὰ τὸν τύπο τῶν τριαδολογικῶν κατακλειδῶν στοῦς στίχους τῶν ἀνοιξανταρίων ἐκ τοῦ προοιμιακοῦ ψαλμοῦ, στὴν ἀκολουθία τῶν πανηγυρικῶν ἐσπερινῶν καὶ τῶν ἀγρυπνιῶν.

Ὁ πολυέλεος καὶ ἡ ἐκλογή, ἔχοντας λάβει τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν πυκνὴ ἐπανάληψη τοῦ ἀκροστιχίου «Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος Αὐτοῦ»¹²⁶, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιό-τερα καὶ στιβαρότερα στοιχεῖα τῆς ἀκολουθίας τοῦ μοναχικοῦ ὄρθρου.

Εὐλογοῦμεν τὸν Κύριον, λοιπόν, στὸ πρόσωπο τοῦ παιδίου Ἐμμανουήλ, τοῦ μεθ' ἡμῶν γενομένου Θεοῦ τῶν ἀπάντων, τοῦ Κυρίου τῆς δόξης, τοῦ ἀοράτου, τοῦ ὁρατοῦ, τοῦ ἀθεωρήτου.

Τὴν ὑπέρκαλλη μελωδία τοῦ Ἰωάννη Κουκουζέλη, ποὺ ἐπενδύει τοὺς στίχους τοῦ πολυελέου τοῦ Λατρινοῦ, θὰ ἦταν χάσμα ἀκοῆς ἂν μποροῦσαν νὰ τὴν ἐνωπισθοῦν μυσταγωγούμενοι οἱ πιστοὶ ἀπὸ τοὺς πολλὰ κοπιᾶζοντες γιὰ τὴν ἀριότητα τῆς θείας λατρείας τῆς Ὁρθοδοξίας μαῖστορες τῆς χαριζόμενης ἐκάστοτε στὸν λατρευτὴ λαὸ τοῦ Θεοῦ Ψαλτικῆς μουσικῆς πανδαισίας.

Λόγος, μέλος, λατρεία, καλλιτεχνία, χαρὰ, κατάνυξη, ὠραιότητα, λογικὴ, συναίσθημα, πίστη, ἐπιστήμη, οὐρανός, γῆ, Θεός καὶ ἄνθρωπος φιλιάζουν καὶ κοινω-νοῦν στὴν πάντερπνη ἐκκλησιαστικὴ λειτουργικὴ ὑμνωδία, τὴν θεολογοῦσα ψαλλόμενη προσευχὴ τῆς δεσποτικῆς ἐορταστικῆς συνάξεως.

Τὰ σύμπαντα σήμερον χαρᾶς πληροῦνται.
Χριστὸς ἐτέχθη ἐκ τῆς Παρθένου¹²⁷.

*

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη.
Σήμερον δέχεται ἡ Βηθλεὲμ
τὸν καθήμενον διὰ παντὸς σὺν Πατρί.
Σήμερον ἄγγελοι τὸ βρέφος τὸ τεχθὲν
θεοπρεπῶς δοξολογοῦσι·
Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία¹²⁸.

Τὰ δύο αὐτὰ τροπάρια, ποὺ συνάπτονται στὸν μετὰ τὸ ὄρθρινὸ εὐαγγέλιο

¹²⁶. Βλ. Ψαλμοὺς 134 καὶ 135.

¹²⁷. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 505.

¹²⁸. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σσ. 505-506.

ψαλλόμενο ἢ ἀναγινωσκόμενο πεντηκοστό ψαλμό, λέγονται «πεντηκοστάρια» καὶ βέβαια δὲν ἔχουν σχέση, ὡς πρὸς τὴν ὀνομασία τους, μὲ τὸ λειτουργικὸ βιβλίον τοῦ *Πεντηκοσταρίου*.

Τὸν θαυμασμὸ περὶ τοῦ «ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον»¹²⁹ μυστηρίου ἡ Ἐκκλησία τὸν ἐκφράζει μὲ ποικίλους τρόπους. Καὶ πάντοτε ἐγκωμιάζει τὰ πρόσωπα ποὺ τὸ διακόνησαν μὲ τέλεια ὑπακοή καὶ ἀγάπη, ὅπως ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος. Ἡ ταπεινὴ διάκονος τῆς οἰκονομίας τῆς σωτηρίας, ἡ «κλίμαξ» καὶ «γέφυρα», ἡ «Παρθένος» καὶ «Μήτηρ» τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ κόσμου.

Γι' αὐτὸ «σήμερον» τὰ σύμπαντα πληροῦνται χαρᾶς, διότι ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρία. Ἡ θεοπρεπὴς δοξολογία τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων σφραγίζει τὸ περιεχόμενο τῆς πίστεώς μας γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀναδεικνύει ταπεινὰ τὰ μύρα τῆς ψυχῆς μας, ὡς προσφορὰ ὑπαρξῆς, ὡς κατάθεση ἀγάπης, ὡς ἀντίδοση δωρήματος, ὡς ἀποκάλυψη ἀλήθειας, ὡς ἀπαρχὴ σωτηρίας. Στὶς θεῖες αὐτὲς πραγματικότητες μᾶς μυσταγωγοῦν τὰ τροπάρια ποὺ παραθέσαμε ἀνωτέρω.

Χριστὸς γεννᾶται· δοξάσατε.
Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν· ἀπαντήσατε.
Χριστὸς ἐπὶ γῆς· ὑψώθητε.
Ἄισατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ,
καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀνυμνήσατε, λαοί·
ὅτι δεδόξασται¹³⁰.

*

Θεὸς ὢν εἰρήνης, Πατὴρ οἰκτιρῶν,
τῆς μεγάλης βουλῆς σου τὸν ἄγγελον,
εἰρήνην παρεχόμενον ἀπέστειλας ἡμῖν.
Ὅθεν θεογνωσίας πρὸς φῶς ὀδηγηθέντες,
ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζοντες,
δοξολογοῦμέν σε, Φιλάνθρωπε¹³¹.

*

Μυστήριον ξένον ὀρώ καὶ παράδοξον!
Οὐρανὸν τὸ σπήλαιον·
θρόνον χειρουβικὸν τὴν Παρθένον·
τὴν φάτνην χωρίον,
ἐν ᾧ ἀνεκλίθη ὁ ἀχώρητος, Χριστὸς ὁ Θεός·
ὄν ἀνυμνοῦντες μεγαλύνομεν¹³².

¹²⁹. Βλ. *Ἀκολουθία 13ης Μαρτίου*. ΙΓΝΑΤΙΟΥ, *Κανὼν τοῦ ἁγίου Νικηφόρου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ᾠδὴ α', τροπ. ε'* (Θεοτοκίον). *Μηναῖον Μαρτίου*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Ἀθήναις 1992, σ. 135: «Τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον τῷ λόγῳ συνείληφας καὶ ὑπὲρ λόγον τέτοκας καί, μετὰ κήσιν, ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον παρθένος, ὡς πρὸ τόκου, πάλιν διέμεινας».

¹³⁰. ΚΟΣΜΑ ΜΕΛΩΔΟΥ, *Κανὼν «πεζὸς» Χριστουγέννων, ᾠδὴ α', ὁ εἰρμός*. *Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σ. 506.

¹³¹. Ὅπ.π., ᾠδὴ ε', ὁ εἰρμός. *Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σσ. 509-510.

Ἡ ομάδα αὐτῆ τῶν ὕμνων (μαζὶ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους τῆς σειρᾶς) ἀποτελοῦν τὶς Καταβασίεις τῆς ἑορτῆς. Εἶναι, κατὰ τὸν ὕμνογραφικὸ ὄρο, οἱ «εἰρμοὶ» τοῦ ποιητικοῦ εἴδους τῶν κανόνων. Ὁ κανόνας ὡς ποίημα ἐκκλησιαστικὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ εἰρμούς καὶ τροπάρια. Ὁ εἶρμος λοιπὸν εἶναι τὸ ποιητικὸ καὶ μελωδικὸ καλούπι - πρότυπο, τὸ ὁποῖο ἀκολουθοῦν στιχουργικὰ καὶ μουσικὰ τὰ τροπάρια τοῦ κανόνα. Τὸ περιεχόμενον τῶν εἰρμῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς ἑννέα βιβλικὲς ὡδὲς καὶ τὴν ἑορτὴ τῆς ἡμέρας. Ὅταν οἱ εἰρμοὶ ἐπαναλαμβάνονται σχολαιότερα στὸ τέλος τῆς ψαλμώδησης κάθε ὡδῆς τοῦ κανόνα καὶ ἀπὸ τοὺς δύο χοροὺς τῶν ψαλτῶν, οἱ ὁποῖοι κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ στασίδια τους, ἢ ἐπειδὴ καταβιβάζεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ κλείσιμο τῆς ὡδῆς ὁ εἶρμος, τότε ὀνομάζονται «καταβασίεις».

«Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε», θὰ βρον-τοφωνάξει ὁ μεγάλος Σαββαΐτης ὕμνογράφος Κοσ-μᾶς, κάνοντας ποίημα ἡρωϊκὸ τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου¹³³. «Χριστὸς γεννᾶται» τότε, τώρα καὶ στοὺς αἰῶνες. Καὶ αὐτὸ τὸ «γεννᾶται» δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ φιλολογικοὺς ἱστορικοὺς ἐνεστῶτες, ἀλλὰ ἐκφράζει θεολογικὰ τὸ βίωμα τοῦ «λειτουργικοῦ χρόνου», ὁ ὁποῖος τὰ παρελθόντα καὶ τὰ μέλλοντα τοῦ κοσμικοῦ χρόνου τὰ μεταποιεῖ, μέσα στὴ θεία λατρεία, σὲ ἓνα αἰώνιο θεϊκὸ - ἀγαπητικὸ παρόν, στὸ αἰώνιο παρόν τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, πού γίνεται χαρισματικὰ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πιστῶν της. Πλήρωμα λειτουργικοῦ τόπου καὶ πλήρωμα ὑπαρκτικοῦ τρόπου, εὐχαριστιακοῦ καὶ δοξολογικοῦ¹³⁴.

«Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε», συνεχίζει ὁ θεῖος μελωδός. Ὁ Θεὸς Λόγος συγκαταβαίνει ἀπὸ τὸ ὕψος καὶ τὴ δόξα τῆς θεότητός του ἀπὸ ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο καὶ μὲ σκοπὸ τὴ σωτηρία. Ὁ ἅγιος Θεὸς τρέχει κατερχόμενος, γιὰ νὰ δεχθεῖ τὴν προϋπάντηση τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἀνθρώπου¹³⁵.

¹³². Ὅπ.π., ὡδὴ θ', ὁ εἶρμος. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 516.

¹³³. Βλ. Λόγος ΛΗ'. Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτήρος. PG 36, 312A, κατὰ λέξιν οἱ στίχοι τοῦ εἰρμοῦ.

¹³⁴. Ἡ γέννηση αὐτὴ δὲν εἶναι αἰσθητὴ στὰ σάρκινα μάτια καὶ τὴ σαρκικὴ ἀφή. Συντελεῖται μυστικὰ ἐν τῷ βάθει τῶν καρδιῶν. Βιώνεται πνευματικὰ στὴ συνάντηση τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Κανείς καὶ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαναγκάσει τὴν ὁποιαδήποτε ψυχὴ νὰ βιώσει τὸ μυστήριον καὶ νὰ πιστεύσει, γιατί ἡ πίστις δὲν εἶναι παθητικὴ ἀποδοχὴ ἀνύπαρκτων γιὰ τὴ λογικὴ πραγμάτων, ἀλλὰ αἴσθησις πνευματικῆ πέρα ἀπὸ τὶς ὑλικὲς αἰσθήσεις· εἶναι ἡ ἀληθινὴ ὑπαρξὴ τῶν ἐπιζομένων, εἶναι ὁ ἐμπειρικὸς ἐλεγχος τῶν μὴ βλεπομένων (βλ. Εβρ. 11, 1), εἶναι «ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος» (βλ. Ἀποκ. 21, 6. 22, 13) τῆς «γνώσεως» τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, πού σχετίζονται μὲ τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι φανερὸ ὅμως ὅτι ἡ ὑπαρξιακὴ αὐτὴ προσέγγισις στὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ δὲν μένει ἀνενεργητὴ. Ἡ καρδιὰ τῶν σωζομένων καὶ λυτρουμένων ξεσπᾶ σὲ δοξολογία ἀγάπης, σὲ ὕμνους, χαρὰ, εὐχαριστία καὶ εὐφροσύνη. Συναξὴ ἀγγέλων, ἀνθρώπων καὶ ἄλογης φύσεως. Καὶ ἡ δοξολογία γίνεται προσκύννησις ὅλου τοῦ κόσμου, τῶν ἐπουρανίων, τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων· καὶ γίνεται ἐξομολόγησις σὲ κάθε γλῶσσα «ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς» (βλ. Φιλιπ. 2, 10-11).

¹³⁵. Εἶναι ὁ Πατέρας τοῦ ἀσώτου ἀνθρώπου, τοῦ πεσμένου καὶ καταρακωμένου, πού κάμει τὸ πρῶτον βῆμα καὶ τρέχει νὰ βρεῖ τὸ ἀγαπημένο χαμένο πρόβατο. Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς συνίσταται τὸ θαῦμα τῆς θείας φιλανθρωπίας. Δὲν περιμένει αὐτὸς νὰ προϋπαν-τήσῃ τὸν μετανοημένο

Αὐτὴ ἡ θεία συνάντηση εἶναι ἡ σωτηρία. Γιατὶ οὔτε μόνος ὁ Θεὸς σώζει αὐθαίρετα τὸν ἄνθρωπο, οὔτε ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἀρπαγῆς αὐτολυτρώνεται. Ἡ σωτηρία εἶναι χάρις καὶ ἐλευθερία. Εἶναι ἡ εὐλογημένη κατάφαση τῆς ψυχῆς στὴ σωστικὴ προϋπάντηση τοῦ σαρκωθέντος Θεανθρώπου.

«Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε». Ὁ ἀθάνατος Θεὸς ἐπὶ γῆς ταπεινὸς ἄνθρωπος δεχόμενος τὴ χλεύη, τὸν διωγμὸ καὶ τὴν εἰρωνία τῶν παλαιῶν καὶ τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων, «ἀπὸ τῆ φάτνη ὡς τὸν σταυρό»¹³⁶. Κένωσις ὑποποιός. Ἐνανθρώπηση θεοποιός. Κατάβαση τοῦ Θεοῦ καὶ ὑψωση, δοξασμός, ἁγιασμός καὶ θέωση τῆς «ζωώδους» καὶ θνητῆς ἀλλὰ καὶ λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου¹³⁷.

Ἡ βίωση τοῦ μυστηρίου ὁδηγεῖ ἔμψυχα καὶ ἄψυχα, πᾶσαν τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ, σὲ ὑμνωδικὸ -ξέσπασμα. Λαοί, φυλές καὶ γλῶσσες πιστῶν ἀνυμνοῦν τὸν δεδοξασμένο Κύριο μὲ εὐφρόσυνη εὐχαριστία¹³⁸, γιὰ τὴ θαυματουργία τῆς ἀνακαινίσεως καὶ τῆς ἀναδημιουργίας, γιὰ τὴν ἐξύψωση τοῦ νικητικοῦ ἐναντίον τοῦ διαβόλου φρονήματος τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, γιὰ τὸν πλοῦτο τῆς θεότητος ποὺ δώρησε ἡ ἐσχάτη πτωχεία τῆς φάτνης τῶν ἀλόγων, γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὸ ὁδηγητικὸ φῶς τῆς θεογνωσίας, γιὰ τὴν ἄκρα φιλανθρωπία, γιὰ τὴν ἀνδρειόφρονα οἰκειώση τοῦ μυστηρίου τῆς εὐσεβείας.

Ἡ ψυχὴ πλέον μεγαλύνει καὶ μεγαλύνεται. Γιατὶ «ὄρᾱ» μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως «μυστήριον ξένον» πρὸς τὰ ἀνθρώπινα γήϊνα μέτρα καὶ παράδοξο καὶ ἀκατάληπτο καὶ ὑπερβαῖνον τὶς ἀντοχές τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς. Τὸ σπήλαιο μεταβάλλεται σὲ οὐρανὸ ἀπέραντο. Ἡ Παρθένος μεταποιεῖται σὲ θεϊκὸ ἀγγελικὸ χερουβικὸ θρόνο. Ἡ φάτνη τῶν ἀλόγων τόπος πολῦτιμος ἀναπαύσεως

ἄνθρωπο, τὸν ἄσωτο ποὺ τρέχει στὴν ἀγκάλη τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ τρέχοντας καὶ κατερχόμενος ὁ ἴδιος δέχεται τὴν προϋπάντηση τοῦ πλάσματος μὲ σπλάχνα καὶ οἰκτιρομὸς στοργῆς ἀπεράντου.

¹³⁶. Βλ. τὴν προηγηθεῖσα ὑποσημείωση 59.

¹³⁷. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Λόγος ΛΗ΄. Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτήρος*. PG 36, 321CD-324A: «Τοῦτο δὴ βουλευθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι Λόγος, καὶ ζῶν ἐν ἐξ ἀμφοτέρων, ἀοράτου τε λέγω καὶ ὄρατῆς φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβῶν τὸ σῶμα, ἤδη προϋποστάσης, παρ’ ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθεὶς (ὁ δὴ νοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος), (324) οἶόν τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὄρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὄρατόν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· πνεῦμα διὰ τὴν χάριν, σάρκα διὰ τὴν ἔπαρσιν· τὸ μὲν, ἵνα μένη καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργέτην· τὸ δέ, ἵνα πάσχη καὶ πάσχω ὑπομιμνήσκῃται καὶ παιδεύηται τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος· ζῶν ἐν ταῦθα οἰκονομούμενον, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῆ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοούμενον».

¹³⁸. «Αἰσατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ, ἀνυμνήσατε, λαοί, ὅτι δεδόξασται» (βλ. Ἐξ. 15, 1 ἐξῆς, ἡ πρώτη βι-βλικὴ ᾠδή). Ἄνθρωπος καὶ δημιουργία ἀναπλάθονται. Ἡ δοξολογία ἀναπέμπεται στὸν Θεὸ ἀπὸ τῆ γλῶσσα τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλη τὴν ἄλογη κτίση, ποὺ συστενάζοντας (πρβλ. Ρωμ. 8, 22) ἀκολουθοῦσε τὸν ἄνθρωπο στὴν πορεία τῆς παρακοῆς, τῆς ἀνταρσίας καὶ τῆς πτώσεώς του. Ὁ Θεάνθρωπος Κύριος Ἰησοῦς ἔχει δοξασθεῖ ἀπ’ αὐτὴ τὴν πρώτη ταπεινὴ γέννησή του στὴ φτωχικὴ σπηλιά τῆς Βηθλεέμ, ἀλλὰ καὶ δοξάζεται ἀπὸ τὴν ἐπαναλαμβανόμενη δεύτερη γέννησή του στὶς ψυχές ὧσων μαρτύρησαν καὶ μαρτυροῦν, στὸ σῶμα ἢ στὴ συνείδηση, γιὰ τὴ δικὴ του ἀγάπη καὶ τὴ δικὴ του θυσία.

Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν χωρεῖ στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ σύμπαντος.

Αὐτὸν τὸν ἄπειρο καὶ ἀπερινόητο Θεό, πού γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἐκουσίως ἐπτώχευσε, ἄφησε τὴ δόξα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θεότητός του κενούμενος καὶ προσέλαβε σάρκα θνητὴ γιὰ νὰ τὴν ἀθανατίσει¹³⁹, ὑμνολογοῦμε, εὐχαριστοῦμε, λατρεύουμε καὶ δοξάζουμε.

Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς
ἐξ ὕψους ὁ Σωτὴρ ἡμῶν,
ἀνατολὴ ἀνατολῶν,
καὶ οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ
εὔρομεν τὴν ἀλήθειαν·
καὶ γὰρ ἐκ τῆς Παρθένου
ἐτέχθη ὁ Κύριος¹⁴⁰.

*

Εὐφραίνεσθε, δίκαιοι· οὐρανοὶ ἀγαλλιᾶσθε·
σκιρτήσατε τὰ ὄρη, Χριστοῦ γεννηθέντος.
Παρθένος καθέζεται τὰ χερουβὶμ μιμουμένη,
βαστάζουσα ἐν κόλποις
Θεὸν Λόγον σαρκωθέντα.
Ποιμένες τὸν τεχθέντα δοξάζουσι.
Μάγοι τῷ Δεσπότη ἄνωρα προσφέρουσιν.
Ἄγγελοι ἀνυμνοῦντες λέγουσιν·
Ἀκατάληπτε Κύριε, δόξα σοι¹⁴¹.

*

Ὁ Πατὴρ εὐδόκησεν·
ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο·
καὶ ἡ Παρθένος ἔτεκε
Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα.
Ἄστηρ μηνύει· μάγοι προσκυνοῦσι·
ποιμένες θαυμάζουσι καὶ ἡ κτίσις ἀγάλλεται¹⁴².

*

Ὅτε καιρὸς τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας σου,
πρώτη ἀπογραφή τῆ οἰκουμένη ἐγένετο,
τότε ἔμελλες τῶν ἀνθρώπων
ἀπογράφεσθαι τὰ ὀνόματα,

¹³⁹. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, ὅπ.π., PG 36, 325C: «Καὶ ὁ πλουτίζων πτωχεύει· πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα, ἵν' ἐγὼ πλουτίσω τὴν αὐτοῦ θεότητα. Καὶ ὁ πλήρης κενοῦται· κενοῦται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρόν, ἵν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Τί τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον; Μετέλαβον τῆς εἰκόνος καὶ οὐκ ἐφύλαξα· μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκός, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀναθανάτισῃ».

¹⁴⁰. Ὅρθρος Ἑορτῆς, Ἐξαποστειλάριον. Μηναιὸν -Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 517.

¹⁴¹. Ὅρθρος Ἑορτῆς, Στιχηρὸν ἰδιόμελον α' τῶν αἰνῶν. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σσ. 517-518.

¹⁴². Ὅπ.π., Στιχηρὸν ἰδιόμελον β' τῶν αἰνῶν. Μηναιὸν Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 518.

τῶν πιστευόντων τῷ τόκῳ σου.
Διὰ τοῦτο τὸ τοιοῦτον δόγμα
ὑπὸ Καίσαρος ἐξεφωνήθη.
Διό σοι προσφέρομεν καὶ ἡμεῖς,
ὑπὲρ τὴν χρηματικὴν φορολογίαν,
ὀρθοδόξου πλουτισμὸν θεολογίας,
τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι τῶν ψυχῶν ἡμῶν¹⁴³.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μυστικὰ - συμβολικὰ ὀνόματα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ λέξις «ΑΝΑΤΟΛΗ»¹⁴⁴. Αὐτὸς εἶναι ἡ νοητὴ ἀνατολὴ τῶν ἀνατολῶν, ὁ ὁποῖος ἐπισκέπτεται τὸν κόσμον κατερχόμενος «ἐξ ὕψους» τῆς θεότητός του, ὅπως ἀκριβῶς ὁ αἰσθητὸς ἥλιος ἐπισκέπτεται καθημερινὰ τὴν ὑλικὴ δημιουργία.

Ἡ σκιά παρέρχεται, τὸ φῶς φανεροῦται.

Ἡ ἁμαρτία συντρίβεται, ἡ σωτηρία χαρίζεται.

Οἱ προφητεῖες παύουν, ἡ ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται.

Ἡ Παρθένο διακονεῖ, ὁ Κύριος τίκτεται.

Αὐτὲς τὶς πραγματικότητες διαζωγραφεῖ τὸ τροπάριον τοῦ ὀρθρου, ποὺ ὀνομάζεται Ἐξαποστειλάριον καὶ εἰσάγει στὰ ἀκολουθοῦντα δύο στιχηρὰ καὶ τὸ δοξαστικὸ τῶν αἰνῶν τῆς ἑορτῆς.

Οἱ δίκαιοι εὐφραίνονται, οἱ οὐρανοὶ ἀγαλλιοῦν.

Σκιροῦν ἀπὸ χαρᾶς τὰ βουνὰ μὲ τὴ γέννα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Παρθένο ὡς χερουβὶμ οὐράνιο βαστάζει στοὺς κόλπους τῆς τὸν σαρκωθέντα Θεὸν Λόγον.

Οἱ ποιμένες δοξάζουν τὸ βρέφος.

Οἱ μάγοι προσφέρουν τὰ δῶρα.

Οἱ ἅγιοι ἄγγελοι ἀνυμνοῦν καὶ δοξολογοῦν τὸν ἀκατάληπτο Κύριο.

Σύναξη μία χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, τοῦ ἐμψύχου καὶ τοῦ ἀψύχου κόσμου, τοῦ νοεροῦ καὶ τοῦ -αἰσθητοῦ. Σύναξη δοξολογικὴ, ἀγαπητικὴ καὶ εὐχαριστιακὴ, πρὸς τὸν Θεὸ Πατέρα ποὺ εὐδοκεῖ τὰ τῆς σωτηρίας, πρὸς τὸν Θεὸ Λόγον ποὺ σαρκώνεται, πρὸς τὴν Παρθένο ποὺ τίκτει ἐκ Πνεύματος Ἁγίου τὸν ἐνανθρωπήσαν-τα ἀληθινὸ Θεό.

Ἄλλα αὐτὰ θεϊκὰ τελεσιουργήθηκαν, ὅταν ἐπληρώθη ὁ καιρὸς τῆς σωτηρίας, κατὰ τὸ σχέδιον τῆς θείας οικονομίας. Τότε τὸ ἀναρχὸν τῆς αἰωνίου βασιλείας και-νουργεῖται. Τότε τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας προσφέρει ὄχι χρηματικὴ φορολογία στὸν κοσμικὸ αὐτοκράτορα, ἀλλὰ πλουτισμὸ ὀρθοδόξου Θεολογίας στὸν Θεὸ καὶ Σωτήρα.

Σήμερον ὁ Χριστὸς
ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται ἐκ Παρθένου.
Σήμερον ὁ ἀναρχὸς ἄρχεται
καὶ ὁ Λόγος σαρκοῦται.
Αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἀγάλλονται

¹⁴³. Ὁπ.π., Δοξαστικὸν τῶν αἰνῶν. Μηναῖον Δεκεμβρίου, ὅπ.π., σ. 518.

¹⁴⁴. Πρβλ. Λουκ. 1, 78.

καὶ ἡ γῆ σὺν τοῖς ἀνθρώποις εὐφραίνεται.
Οἱ μάγοι τὰ δῶρα προσφέρουσιν·
οἱ ποιμένες τὸ θαῦμα κηρύττουσιν·
ἡμεῖς δὲ ἀκαταπαύστως βοῶμεν·
Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία¹⁴⁵.

Σήμερον ὁ Χριστὸς γεννᾶται καὶ ὁ ἄνθρωπος θεώνεται. Σήμερα ὁ ἄναρχος Θεὸς Λόγος σαρκώνεται καὶ ὁ κόσμος εἰρηνεύει μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα, μετὰ ἀπὸ χρόνους πολλοὺς παρακοῆς¹⁴⁶. Καὶ ὁ χρόνος τέμνεται καὶ οἱ χρονικὲς διαδοχὲς τῆς φθαρτῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, πού σφιχτόδεταν ὡς ἀλυσίδες τὸ σῶμα τῆς ἀνθρωπότητος, σπάζουν πλέον καὶ διαλύονται.

Ἡ ὑπέρβαση τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἔνωση τοῦ ἄχρονου μὲ τὸ χρονικὸ, γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου πού ἔπασχε κάτω ἀπὸ τὰ χρονικὰ δεσμὰ τῆς πεσοῦσης ὑπάρξεώς του, εἶναι τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως.

Μετὰ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, στὴν Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχει κοσμικὸς χρόνος, δὲν ὑπάρχουν οἱ ἀνθρώπινες διαδοχὲς (παρελθὸν - παρὸν - μέλλον). Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν Ἐκκλησία εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἐπεκτεινόμενος στοὺς αἰῶνες¹⁴⁷, γιὰ τὴν εἰσόδουση τοῦ ἀχρόνου στὸ χρονικὸ ἀπώλεσε τὴ δύναμὴ τῆς ἡ τυραννία τῶν χρονικῶν διαδοχῶν, γιὰ τὴν ἔλευση τοῦ Κυρίου μεταποίησε τὸν χρόνο σὲ ἓνα συνεχὲς παρὸν, γιὰ τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἄχρονη ζωὴ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Θεοῦ μέσα στοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἡ αἰωνιότητα.

Γιὰ τὸν πιστὸ ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει τὸ ἄγχος τοῦ χρόνου, πού μαστίζει τίς σύγχρονες τεχνικοπολιτισμικὲς κοινωνίες. Ὑπάρχει ἡ ἐλπίδα τῆς αἰώνιας Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πού καταργεῖ τὰ ὄρια τοῦ χρόνου, πού ἐπεκτείνει τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου πέρα ἀπὸ τὰ πιεστικὰ περιγράμματα κάποιου τέλους τῆς χρονικῆς του ὑπαρξεως, μὲ μία λέξη πέρα ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος γίνεται μετάβαση καὶ σωτηρία, γίνεται δωρεὰ καὶ ἀπολύτρωση, γίνεται τὸ ποθούμενο ὑλικὸ τέρας μιᾶς ἀγιασμένης Χριστοκεντρικῆς πορείας, γίνεται ὁ ἔσχατος καταργούμενος ἐχθρός¹⁴⁸.

Ἔτσι μποροῦν νὰ συντονίζονται οἱ παλμοὶ τῶν καρδιῶν ὅλων τῶν πιστευόντων σὲ μιὰν ἀλήθεια, σὲ μιὰ πίστη ὅτι ζοῦμε ὅλοι μαζὶ στὸν ἴδιο ἄχρονο χρόνο καὶ στὸν ἴδιο νοητὸ τόπο, ὅ,τιδήποτε ὑλικὸ καὶ ἂν μᾶς χωρίζει.

Στὸν ἴδιο χῶρο, πού δὲν εἶναι χῶρος τοῦ κόσμου τούτου, πού δὲν εἶναι «ἡ

¹⁴⁵. Ὁρθρος Ἑορτῆς, εἰς τὸ Καὶ νῦν τῶν αἰῶνων. Μηναῖον Δεκεμβρίου, ὅπ.π, σσ. 518-519.

¹⁴⁶. Πρβλ. Ρωμ. 5, 10-11. Β΄ Κορ. 5, 18-19.

¹⁴⁷. Πρβλ. Ἐβρ. 13, 8.

¹⁴⁸. Πρβλ. Α΄ Κορ. 15, 26. Βλ. καὶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος*. PG 36, 324C-D: «διὰ τὴν κακίαν ἐξόριστος» (ὁ ἄνθρωπος) «γίνεται καὶ τοὺς δερματίνους ἀμφιέννυται χιτῶνας, ἴσως τὴν παχυτέραν σάρκα καὶ θνητὴν καὶ ἀντίτυπον· καὶ τοῦτο πρῶτον γινώσκει τὴν ἰδίαν αἰσχύνην καὶ ἀπὸ Θεοῦ κρύπτεται. Κερδαίνει μὲν τι κἀνταῦθα· τὸν θάνατον καὶ τὸ διακοπῆναι τὴν ἀμαρτίαν, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἢ τὸ κακόν· καὶ γίνεται φιλάνθρωπία ἢ τιμωρία. Οὕτω γὰρ ἐγὼ πείθομαι κολάζειν Θεόν».

μένουσα», ἀλλὰ «ἡ μέλλουσα πόλις»¹⁴⁹. Στὸν ἴδιο ἄχρονο χρόνο, πού ξεπερνᾶ τὰ ὄρια, τὰ περιγράμματα καὶ τὶς διαδοχές, γιὰ νὰ ἐπεκταθεῖ μυστικά στὴν αἰωνιότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἦ Γέννησίς σου, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν,
ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως·
ἐν αὐτῇ γὰρ οἱ τοῖς ἄστροις λατρεύοντες
ὑπὸ ἀστέρος ἐδιδάσκοντο
σὲ προσκυνεῖν, τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης,
καὶ σὲ γινώσκειν ἐξ ὕψους ἀνατολήν.
Κύριε, δόξα σοι¹⁵⁰.

*

Ἦ Παρθένος σήμερον
τὸν Ὑπερούσιον τίκτει
καὶ ἡ γῆ τὸ σπήλαιον
τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει.
Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι.
Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσι·
δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη
Παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός¹⁵¹.

Ἡ ποιητικὴ πυκνότητα τοῦ ἀπολυτικίου τῆς ἐορτῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ προοιμίου τοῦ Κοντακίου Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ «*Εἰς τὴν γέννησιν*», πού ἐπαναλαμβάνονται ὅλες τὶς ἐορτάσιμες ἡμέρες ὡς ἠρωϊκὸς - νικητικὸς - δοξολογικὸς παιάνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πιστῶν, προβάλλει τὸ κοσμοϊστορικὸ γεγονός τῆς ἀνατολῆς στὸν κόσμον τοῦ φωτισμοῦ τῆς θεογνωσίας. Οἱ ἀρχαῖες λατρεῖες τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τοῦ παγανισμοῦ δὲν ἔχουν θέση στὸν χῶρον τῆς ἀληθοῦς ἀποκεκαλυμμένης πίστεως¹⁵². Ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης¹⁵³ σκορπίζει τὰ σκοτάδια τῆς ἀγνωσίας καὶ τῆς πλάνης. Ὁ προαιώνιος καὶ ὑπερούσιος Θεός, ὁ ἀπρόσιτος καὶ ὑπερουράνιος, γίνεται «Παιδίον νέον», γιὰ νὰ συνάψει «τὰ τὸ πρὶν διεστῶτα» καὶ νὰ χαρίσει τὴν καταλλαγὴν¹⁵⁴.

Μέσα στὸν δυναμισμό τῆς παροντοποίησης τῶν παρελθόντων καὶ τῶν μελλόντων διὰ τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου, μέσα στὸ «σήμερον» τῆς λειτουργικῆς βιώσεως τοῦ μυστηρίου, προσεγγίζουμε ταπεινὰ τὸν σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα ἐξ ἀγάπης καὶ ἀμέτρου φιλανθρωπίας προαιώνιο Θεό, τὸν

¹⁴⁹. Πρβλ. *Ἐβρ.* 13, 14.

¹⁵⁰. *Απολυτικίον Ἐορτῆς. Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σ. 504.

¹⁵¹. ΡΩΜΑΝΟΥ ΜΕΛΩΔΟΥ, *Κοντάκιον Ἐορτῆς. Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σ. 511.

¹⁵². Πρβλ. *Ρωμ.* 1, 17. *Α΄ Κορ.* 2, 10. *Γαλ.* 1, 12 καὶ 16. 3, 23. *Ἐφес.* 3, 3· 5. *Φιλιπ.* 3, 15. *Α΄ Πέτρ.* 1, 7· 13.

¹⁵³. *Μαλαχ.* 4, 2.

¹⁵⁴. Πρβλ. *Ἐφес.* 2, 16. *Κολ.* 1, 20-21. Βλ. καὶ ΜΑΡΚΟΥ ΥΔΡΟΥΝ-ΤΟΣ, *Ὁρθρος Μεγάλου Σαββάτου, Κανών, ὡδὴ γ΄, τροπ. β΄. Τριῶδιον*, ὅπ.π., σ. 978: «Ἦπλωσας τὰς παλάμας καὶ ἤνωσας τὰ τὸ πρὶν διεστῶτα».

Σωτήρα και Λυτρωτή Κύριο¹⁵⁵.

Ὁ πανηγυρικός ὄρθρος τῆς μεγάλης Δεσποτικῆς Ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ κατακλείεται μὲ τὴν « Δ ο ξ ο λ ο γ ί α » :

«Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς,
δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»¹⁵⁶.

Ἡ λατρεύουσα ψυχὴ ἐκρήγνυται δοξολογικά. Μιμεῖται τὸν ἀγγελικὸ πόθο τῆς ἀεννάου δοξολογίας καὶ τοῦ ἀκοίμητου ἀγαπητικοῦ αἴνου πρὸς τὴ μεγαλωσύνη τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ. Ὑμνεῖ τὴν ἀγιότητα τοῦ Κυρίου καὶ αἰτεῖται τὸ μέγα του ἔλεος. Γενεές γε-νεῶν πιστῶν ἀνθρώπων καταφεύγουν στὰ σπλάχνα καὶ στοὺς οἰκτιρομὸς του. Ζητοῦν ἴαμα ψυχῆς, θέλημα θεῖο, πηγὴ ζωῆς, ὄραση φωτός, ἀληθὴ θεογνωσία. Δοξολογία, εὐχαριστία καὶ παράκληση εἶναι τὸ τρίπτυχο τοῦ περιεχομένου τοῦ λειτουργικοῦ αὐτοῦ νικητικοῦ ὕμνου, ποὺ ἀποτελεῖ τὸν κολοφῶνα τῆς μακρότατης ἀκολουθίας τοῦ μοναχικοῦ ὄρθρου.

*

Καὶ εἰσέρχεται τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν στὴ λαμπρὴ εὐχαριστιακὴ σύναξη.

Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε
Χριστὸν ἐνεδύσασθε.
Ἀλληλούϊα¹⁵⁷.

Μεγάλες Δεσποτικὲς ἑορτὲς τὰ Χριστούγεννα, τὰ Θεοφάνεια, τὸ Πάσχα, ἡ Πεντηκοστή. Οἱ κατηχούμενοι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἀφοῦ εἶχαν διαβεῖ δύο καὶ τρία χρόνια ἀγωνιζόμενοι, προετοιμαζόμενοι καὶ διδασκόμενοι γιὰ τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἅγιο Βάπτισμα, παρίσταντο πλέον λευχειμωνοῦντες, λαμπαδοφοροῦντες καὶ Χριστοφόροι ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία τοὺς ἐχάρισε τὴν βαπτισματικὴ τους ἀναγέννηση, κατὰ τὶς λαμπρὲς παννυχίδες (ἐορταστικὲς ἀγρυπνίες) τῶν μεγάλων αὐτῶν ἑορτῶν.

«Ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐν-δυθήκατε τὸν Χριστὸ καὶ τὴ σωτήρια χάρις του». Ἡ Ἐκκλησία προῦπαντᾶ καὶ γεραίνει τὰ νέα παιδιά της καὶ παιδιά τοῦ Θεοῦ. Καὶ χαίρει καὶ πανηγυρίζει καὶ πλουτίζεται. Ἡ γέννα καὶ ἡ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι καὶ δική τους πνευματικὴ ἀναγέννηση «ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος»¹⁵⁸. Τὰ θεϊκὰ χαρίσματα τοῦ ἀγίου Βαπτίσματος τοὺς ἀποσποῦν ἀπὸ τὴν «ἀγριέλαιο» τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος καὶ τοὺς ἐγκεντρίζουν στὴν «καλλιέλαιο»¹⁵⁹ τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ ψάλλουν καὶ ὕμνο νικητικό. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ὀρθόδοξη ψαλτικὴ παράδοση ἐπενδύει τὸν ὕμνο ποὺ ἀκοῦμε, κατὰ τὶς μέγιστες

¹⁵⁵. Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ἐκδηλουμένη ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ Θεοῦ Λόγου», ΛΘ, τ. Β', σσ. 41-51.

¹⁵⁶. Λουκ. 2, 14.

¹⁵⁷. Γαλ. 3, 27.

¹⁵⁸. Βλ. Ἰωάν. 3, 5. Α' Ἰωάν. 5, 6.

¹⁵⁹. Πρβλ. Ρωμ. 11, 17-24.

αὐτὲς Δεσποτικὲς ἑορτές, μὲ τὴν ὑπέρκαλλη ὠραιότητα τῶν νοσηματοδοτούντων μελωδημάτων της. Ὁ ὕμνος κατακλείεται μὲ τὸ «Ἄλληλούϊα»¹⁶⁰.

Τὸ ἀλληλουάριον ἢ ἀλληλουϊάριον εἶναι στίχοι ψαλμοῦ ποὺ ψάλλονται μὲ ἐφύμνιο τὸ τριπλὸ «Ἄλλη-λούϊα» (= «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον»), λέξη ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης χρησιμοποιούμενη συχνὰ καὶ στὰ χριστιανικὰ λειτουργικὰ κείμενα. Τὸ ἀλληλουάριο ψάλλεται μετὰ τὸν Ἀπόστολο ὡς προκείμενο τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὴ θεία λειτουργία καὶ κατὰ μίμηση στὶς ἄλλες ἀκολουθίες, πλὴν τῶν μεγάλων ὥρων. Ὁ σκοπὸς τῆς ψαλμωδῆσεως τοῦ εἶναι ἡ κάλυψη τοῦ προπαρασκευαστικοῦ χρόνου, γιὰ τὴ θυμίαση, τὴν εὐχή πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν εὐλογία τοῦ εὐαγγελιστοῦ διακόνου καὶ τὴ μετάβασή του στὸν ἄμβωνα πρὸς ἀνάγνωση τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς.

Ψάλλεται στιχολογούμενο αὐτοτελῶς ἢ ἐπισυναπτόμενο στὸ τέλος ἄλλων ὕμνων. Δίδει δὲ τὸ στίγμα τῆς κατανύξεως στὶς ἡμέρες μὴ ἑορταζομένων ἁγίων, ψαλλόμενο στὴν ἑναρξη τοῦ ὄρθρου ἀντὶ τοῦ «Θεὸς Κύριος»¹⁶¹.

Σήμερον ἢ Παρθένος
τίκτει τὸν Δεσπότην
ἔνδον ἐν τῷ σπηλαίῳ.

Στέργειν μὲν ἡμᾶς, ὡς ἀκίνδυνον, φόβῳ
Ρᾶον σιωπῆ· τῷ πόθῳ δέ, Παρθένε,
Ἵμνους ὑφαίνειν συντόνως τεθηγμένους
Ἐργῶδες ἐστὶν· ἀλλὰ καὶ Μήτηρ σθένης,
Ἵση πέφυκεν ἢ προαίρεσις, δίδου¹⁶².

Κατὰ τίς μείζονες Δεσποτικὲς ἑορτές, ἀντὶ τοῦ γνωστοῦ καὶ καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους ἐπαναλαμβανομένου Θεομητορικοῦ μεγαλυναρίου «Ἄξιόν ἐστὶν ὡς ἀληθῶς ...», μετὰ τὸ «Ἐξαιρέτως ...» τῆς θείας λειτουργίας, ψάλλεται ὁ εἰρμός - καταβασία τῆς ἐνάτης ὠδῆς τοῦ κανόνος τῆς ἑορτῆς.

Τὰ Χριστούγεννα ἔχουν διπλὸ κανόνα. Ἐναν «πεζὸ» τοῦ Κοσμᾶ ἐπισκόπου Μαΐουμᾶ, γραμμένο μὲ τὴ γνωστὴ τονικὴ ρυθμοποιῖα τῆς βυζαντινῆς ποιήσεως, τὴν ἐναλλαγὴ δηλαδὴ τονιζομένων καὶ ἀτόνων συλλαβῶν. Καὶ ἕναν «ιαμβικὸ» τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, γραμμένο δηλαδὴ σὲ ἀρχαῖα ἱαμβικὰ προσωδιακὰ μέτρα, ποὺ στηρίζονται στὴν ἐναλλαγὴ μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν. Αὐτὸς ὁ ἱαμβικὸς εἰρμός τῆς ἐνάτης ὠδῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πεζὸ «Μυστήριον ξένον ...», ψάλλεται καὶ ὡς θεομητορικὸ μεγαλυνάριο, κατὰ τὴν θεία λειτουργία.

Τολμώντας οἱ πιστοὶ μὲ φόβο νὰ ὑμνήσουν τὴν Θεοτόκο, τὴ διακόνισσα τῆς σωτηρίας τους, θὰ προτιμοῦσαν ὡς πιὸ ἀκίνδυνη καὶ ἀσφαλὴ τὴν εὐλαβικὴ σιωπῆ. Ὅμως, τετρωμένοι ἀπὸ τὸν πόθο πρὸς τὴ μητρικὴ τῆς ἀγάπη,

¹⁶⁰. Περὶ τοῦ «ἄλληλούϊα» βλ. σημαντικὴ ὑποσημείωση στὸ *Ὁρολόγιον τὸ Μέγα*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Αθήνα ⁸1983, σ. 17.

¹⁶¹. Λειτουργικὲς ἀναλύσεις καὶ διευκρινίσεις περὶ τὸ «ἄλληλούϊα» καὶ τὸ ψαλλόμενο «ἀλληλουάριον», βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *ΑΛΛΑ*, τ. Β', σσ. 326-331. τ. Δ', σσ. 184-185. τ. Ε', σσ. 32-42.

¹⁶². *Ὁρθρος Ἑορτῆς, ἸΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Κανὼν ἱαμβικός, ὠδὴ θ', ὁ εἰρμός. Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σ. 517.

προθυμοποιούνται να αναλάβουν τὸ κοπιαστικότατο ἔργο τῆς ποιητικῆς μελουργίας καὶ νὰ τῆς συνθέσουν «ὕμνους» ἀξίους «συντόνως τεθηγμένους», ζητώντας νὰ τοὺς χαρίζει σθένος ὅσον καὶ ἡ προαίρεσή τους.

Τὸ ἔσχατο ἑορταστικὸ ψάσμα τῆς χριστουγεννιάτικης δεσποτικῆς μυσταγωγίας εἶναι τὸ κοινωνικὸν τῆς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων. Δηλαδή ὁ στίχος «Λύτρωσιν ἀπέστειλε Κύριος τῷ λαῷ αὐτοῦ»¹⁶³, τὸ ὁποῖο ψάλλεται γιὰ νὰ καλύψει τὴν κοινωνία τῶν ἱερέων στὸ ἱερὸ βῆμα ἀλλὰ καὶ νὰ προετοιμάσει τοὺς συγκροτοῦντες τὴ σύναξη πιστοὺς στὴν ἀκολουθοῦσα εὐχαριστιακὴ μετοχὴ τῆς ζωοτρόφου καὶ ψυχοτρόφου ἀγίας Τραπέζης τῶν ἀχράντων μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ¹⁶⁴, ἡ ὁποία τελικὰ ἀποτελεῖ καὶ τὸν ἀληθῆ ἑορτασμὸ τῶν Χριστουγέννων.

Συγκαταβαίνων ὁ Σωτῆρ
τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων,
κατεδέξατο σπαργάνων περιβολήν.
Οὐκ ἐβδελύξατο σαρκὸς τὴν περιτομήν
ὁ ὀκταήμερος κατὰ τὴν Μητέρα,
ὁ ἄναρχος κατὰ τὸν Πατέρα.
Αὐτῷ, πιστοί, βοήσωμεν·
Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐλέησον ἡμᾶς¹⁶⁵.

Ὁ ἀγώνας τῶν πιστῶν μέσα στὴν Ἐκκλησία ἔχει σκοπὸ νὰ μὴ ἐπιτρέψουν ποτὲ στὴν ὑπαρξή τους ἀλόγιστα νὰ περιπέσει στὴν ὠραιοποιημένη παγίδα τῆς αὐταπάτης τῆς αὐτάρκειας, ἢ νὰ λατρέψει τὴν κτίσι παρὰ τὸν Κτίσαντα¹⁶⁶. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ βιώνουν ἐμπειρικά, μέσα ἀπὸ τὴ μετάνοια καὶ τὴν ἐκζήτηση τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, «τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον»¹⁶⁷. Τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς δικῆς του συγκαταβάσεως γιὰ τὴν χαρισματικὴ θέωση τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὸ περιγράφει ὁ ὕμνος τῆς ἑορτῆς τῆς Περιτομῆς τοῦ Χριστοῦ, πού στὴν ὀρθόδοξη θεία λατρεία συμπίπτει μὲ τὴν χριστιανικὴ νοηματοδότηση τῆς πρωτοχρονιάς τοῦ κοσμικοῦ ἡμερολογίου.

Ἡ συγκατάβαση πρὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἢ ἐπὶ γῆς ἐπιδημία του, ἢ κένωση τῆς θεότητός του, ἢ στοργικὴ ἐν μυστηρίῳ «κλίσις» τῶν

¹⁶³. Ψαλμ. 110, 9. Πρβλ. Λουκ. 1, 68. 2, 38. Ἐβρ. 9, 12.

¹⁶⁴. Περὶ τοῦ κοινωνικοῦ, βλ. ΓΡ. ΣΤΑΘΗ, «Ἡ ψαλτικὴ ἔκφραση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας», *Γηθόσυνον Σέβασμα. Ἀντίδωρον τιμῆς καὶ μνήμης εἰς τὸν μακαριστὸν καθηγητὴν τῆς Λειτουργικῆς Ἰωάννην Μ. Φουντούλην* (+2007), Ἐπιμελεία Π. Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ - Αρχιμ. ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ Α. ΣΚΡΕΠΤΑ, ἐκδ. Ἀδελφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2013, τ. Β', σσ. 1809-1810. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ΑΛΑ, τ. Γ', σσ. 89-97. Γιὰ τὴν «ψυχοτρόφο τραπέζα», βλ. [ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ], *Ἱστορία Ἐκκλησιαστικῆ καὶ μυστικῆ θεωρίας*. PG 98, 385Α.

¹⁶⁵. *Ἡ κατὰ σάρκα περιτομὴ τοῦ Κυρίου (Ἀκολουθία 1ης Ἰανουαρίου)*, Στιχηρὸν ἰδιόμελον τῆς ἑορτῆς α'. *Μηναῖον Ἰανουαρίου*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Αθήναις 1991, σ. 8. Βλ. καὶ τίς σχετικὲς προσεγγίσεις τοῦ Π. Β. ΠΑΣΧΟΥ, «“Ἥλιος ἐν σπαργάνοις”. Προσεγγίσεις τοῦ μυστηρίου τῆς Γεννήσεως», *Γιὰ μία λειτουργικὴ ὀρθόδοξη πνευματικότητα. Κείμενα λειτουργικῆς παιδείας καὶ κατανύξεως*, ἐκδ. Μυθδονία, Θεσσαλονίκη 2015, σσ. 111-126.

¹⁶⁶. Ρωμ. 1, 25.

¹⁶⁷. Α' Τιμ. 3, 16.

οὐρανῶν ἐπὶ τὴν γῆν τῶν ἀνθρώπων, ἡ ἔλευση τοῦ Χριστοῦ διὰ φιλανθρωπίαν ἄφατον, ἡ πρόσληψη ὅλης τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, διότι «τὸ ἀπρόσληπτον» θὰ παρέμενε «καὶ ἀθεράπευτον», κατὰ τὸν ἤδη μνημονευθέντα λόγο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου¹⁶⁸, συνετελέσθη «ἀχωρίστως, ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως, ἀναλλοιώτως», γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν δογματικὸν ὅρον τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου¹⁶⁹.

Τοῦτο μᾶς τὸ περιγράφει θαυμασιότατα καὶ ποιητικὰ ὁ οἶκος Ο(μικρον) τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου: «Ὁλος ἦν ἐν τοῖς κάτω καὶ τῶν ἄνω οὐδόλως ἀπῆν ὁ ἀπερίγραπτος Λόγος· συγκατάβασις γὰρ θεϊκὴ, οὐ μετάβασις δὲ τοπικὴ γέγονε»¹⁷⁰. Ὦντας τέλειος ἀνθρώπος ἐπὶ τῆς γῆς δὲν ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι τέλειος Θεὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δὲν ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς μίας Θεότητος τῆς Ἁγίας Τριάδος, διότι ἡ ἐνανθρώπησή του ἦταν ἀγαπητικὴ φιλάνθρωπος θεϊκὴ συγκατάβασις καὶ ὄχι τροπὴ καὶ ἀλλοίωσις καὶ χωρισμὸς καὶ μετακίνησις τοπικὴ τῆς θεότητός του.

«Συγκαταβαίνων ὁ Σωτὴρ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων» δὲν ὑψώνει μόνον τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸν ὑλώδη συγκλεισμὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ χαρίζει ταυτόχρονα, ὡς «ἥλιος τῆς δικαιοσύνης νοητὸς»¹⁷¹ «τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως»¹⁷² τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία γίνεται πηγὴ τῆς ἐμπειρίας τῆς θείας ζωῆς στοὺς ἀνθρώπους καὶ παύει καὶ καταργεῖ πλέον κάθε λόγο καὶ κάθε λογοκρατικὴ ἀποτύπωση περὶ σωτηρίας καὶ περὶ θεϊκῆς συγκαταβάσεως κάθε «ὀξυγράφου γραμματέως»¹⁷³ τοῦ αἰῶνος τούτου.

Σήμερον τῶν ὑδάτων ἀγιάζεται ἡ φύσις·
καὶ ρήγνυται ὁ Ἰορδάνης,
καὶ τῶν ἰδίων ναμάτων ἐπέχει τὸ ρεῦμα,
Δεσπότην ὄρων ρυπτόμενον¹⁷⁴.

*

Ὡς ἀνθρώπος ἐν ποταμῷ
ἦλθες, Χριστὲ Βασιλεῦ·
καὶ δουλικὸν βάπτισμα λαβεῖν σπεύδεις, ἀγαθέ,
ὑπὸ τῶν τοῦ Προδρόμου χειρῶν,
διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, φιλάνθρωπε¹⁷⁵.

*

¹⁶⁸. Βλ. Ἐπιστολὴ ΡΑ'. Πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον κατὰ Ἀπολλινάριον. PG 37, 181C.

¹⁶⁹. Βλ. MANSI, SCC, τ. VII, στ. 116, ὅπου τὸ κείμενο. Βλ. ἐπίσης στοῦ Ι. ΚΑΡΜΙΡΗ, *Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τ. Α', ἐν Αθήναις 1952, σ. 165.

¹⁷⁰. Βλ. *Σάββατον τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου. Τριώδιον*, ὅπ.π., σ. 687.

¹⁷¹. *Μαλαχ.* 4, 2.

¹⁷². *Ἀπολυτίκιον τῆς Ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων*: «Ἡ γέννησίς σου, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ...». *Μηναῖον Δεκεμβρίου*, ὅπ.π., σ. 504.

¹⁷³. *Ψαλμ.* 44, 2.

¹⁷⁴. *Πρώτη Μεγάλη Ὡρα τῆς Παραμονῆς τῶν Θεοφανείων, ἰδιόμελον α'*. *Μηναῖον Ἰανουαρίου*, ὅπ.π., σ. 129, βλ. καὶ στὸν *Μεγάλον Ἀγιασμό*, σ. 164.

¹⁷⁵. Ὅπ.π. *Μηναῖον Ἰανουαρίου*, σσ. 129-130, 164.

Τὸν φωτισμὸν ἡμῶν,
τὸν φωτίσαντα πάντα ἄνθρωπον,
ἰδὼν ὁ Πρόδρομος
βαπτισθῆναι παραγενόμενον,
χαίρει τῇ ψυχῇ καὶ τρέμει τῇ χειρὶ.
Δείκνυσιν αὐτὸν καὶ λέγει τοῖς λαοῖς·
Ἴδε ὁ λυτρώμενος τὸν Ἰσραήλ,
ὁ ἐλευθερῶν ἡμᾶς ἐκ τῆς φθορᾶς.
Ὡ ἀναμάρτητε,
Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι¹⁷⁶.

Μέχρι τὸν Ε΄ μ.Χ. αἰώνα, στὴν Ἀνατολή, Χριστοῦγεννα καὶ Θεοφάνεια ἐορτάζονταν, ὅπως ἤδη ἀναλύσαμε, ὡς μία ἐορτὴ ὀνομαζόμενη «Ἐπιφάνεια». Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καὶ ἔπειτα ἐορτάζονταν πλέον, κατ' ἐπίδραση τῆς Δύσεως, χωριστὰ τὰ Χριστοῦγεννα στίς 25 Δεκεμβρίου, γιὰ νὰ ἀντιμάχονται τὴν εἰδωλικὴ ἐορτὴ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνικητοῦ ἡλίου (sol invictus), κατὰ τὴν ἀνοδικὴ τροπὴ τοῦ ἡλιοστασίου, καὶ χωριστὰ τὰ Θεοφάνεια πού ἀνεφέροντο στὸ Βάπτισμα τοῦ Κυρίου στὸν Ἰορδάνη ἀπὸ τὸν Πρόδρομο Ἰωάννη.

Στὰ Θεοφάνεια ἀναφέρονται τὰ τρία ὡς ἄνω τροπάρια, δύο ἰδιόμελα τῆς Ἀ΄ ὥρας τῆς ἀκολουθίας τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῆς παραμονῆς καὶ ἓνα ἰδιόμελο τοῦ ἔσπερινοῦ τῆς ἐορτῆς.

Σήμερα λοιπὸν (ἢ λέξη «Σήμερον» ἐπαναλαμβάνεται συχνότατα καὶ ὑποδηλώνει τὴν πνευματικὴ καὶ βιωματικὴ παροντοποίηση τῶν γεγονότων τῆς σωτηρίας, μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου) ἀγιάζεται ἡ φύση τῶν ὑδάτων καὶ ὁ Ἰορδάνης στρέφει ὀπίσω τὴ ροὴ του βλέποντας τὸν Δεσπότη Χριστὸ νὰ καταδέχεται βαπτισματικὸ καθαρμό, κατερχόμενος ὡς ἄνθρωπος στὸν ποταμὸ καὶ ζητώντας τὴ χειροθεσίαν τοῦ Προδρόμου, γιὰ νὰ λυτρώσει τὸν κόσμον ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του, Αὐτὸς ὁ φιλόανθρωπος Θεός.

Ὁ Πρόδρομος βλέπει τὸν φωτισμὸ πὺν φωτίζει κάθε ἄνθρωπο, πὺν προσέρχεται νὰ βαπτισθεῖ. Χαίρει ἡ ψυχὴ του καὶ τρέμουν τὰ χέρια του. Δείχνει τὸν Χριστὸ ὡς λυτρωτὴ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ὡς ἐλευθερωτὴ ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἀρχαίας παρακοῆς, Αὐτὸν τὸν ἀναμάρτητο Χριστὸ, τὸν ἀληθινὸ Θεὸ τῆς πίστεώς μας.

Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον.
Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν,
αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις.
Σοὶ πρέπει ὕμνος τῷ Θεῷ¹⁷⁷.

*

Αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ,
αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ.
Σοὶ πρέπει ὕμνος τῷ Θεῷ¹⁷⁸.

¹⁷⁶. Ἐσπερινὸς Ἐορτῆς, ἰδιόμελον α΄. Μηναῖον Ἰανουαρίου, ὅπ.π., σσ. 152-153.

¹⁷⁷. Πρβλ. Ψαλμ. 148, 1.

*

Φῶς ἐκ φωτὸς ἔλαμψε τῷ κόσμῳ
Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν,
ὁ ἐπιφανεὶς Θεός.
Τοῦτον, λαοί, προσκυνήσωμεν¹⁷⁹.

*

Πῶς σε, Χριστέ, δοῦλοι τὸν Δεσπότην
ἀξίως τιμήσωμεν;
Ὅτι ἐν τοῖς ὕδασι
πάντας ἡμᾶς ἀνεκαίνισας¹⁸⁰.

Τὰ παρατεθέντα κείμενα εἶναι δύο ψαλμικοὶ στίχοι καὶ δύο τροπάρια τῶν αἰνῶν τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων. Κάθε ζωντανὸ πλάσμα καὶ κάθε ἀγγελικὸ τάγμα καλοῦνται νὰ αινέσουν δοξολογικὰ τὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος ἔλαμψεν ὡς φῶς στὸν κόσμο, ὡς Θεὸς ποὺ φανερώθηκε στοὺς ἀνθρώπους. Καλούμαστε λοιπὸν ὅλοι νὰ τοῦ προσφέρουμε τὴν ἄξια τιμὴ ὡς ἀντίδωρο ταπεινὸ τοῦ ἀνακαινισμοῦ ποὺ ἐκεῖνος μᾶς ἐχάρισε.

Τὰ Χριστούγεννα, βέβαια, καὶ τὰ Θεοφάνεια φτάνουν καὶ ἑορτάζονται πάλι καὶ πάλι· ὅμως οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων μένουν κρύες καὶ ἔρημες. Καὶ εἶναι αὐτὸ ἀποτέλεσμα κάποιας μεγάλης ραθυμίας, κάποιας τρελλῆς ἀνεμελιᾶς, κάποιας ὑπουλῆς πλάνης ποὺ φωλιάζει μέσα τους. Μιᾶς πλάνης ποὺ δηλητηριάζει τόσο πολὺ τὴν πορεία τῆς ζωῆς τους.

Κάποια μέθη ἐθελοθησκείας καὶ νοοτροπίας κοσμικῆς μᾶς καταβάλλει, ποὺ δὲν ἀφήνει ἴσιο νὰ χαράξουμε μὲ τὸ ἄροτρο τῶν πνευματικῶν ἀγωνισμάτων τῆς σωτηρίας μας τὸ αὐλάκι¹⁸¹. Καὶ γυρίζουμε πίσω, ἀντὶ νὰ πᾶμε μπροστὰ· καὶ γράφουμε μία νέα ἱστορία πρὸ Χριστοῦ, ἀντὶ νὰ διαβαίνουμε ταπεινὰ τὰ ζωηφόρα μονοπάτια τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ὅλα αὐτὰ συμβαίνουν, γιατί δὲν μάθαμε ἀκόμη νὰ κλίνουμε τὸ γόνυ τῆς ψυχῆς μας, δὲν σκύψαμε στὴ γῆ τὴν κεφαλὴ μας γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸν πραγματικὸ μας ἑαυτό, δὲν νιώσαμε ποτὲ νὰ μᾶς συγκλονίζει κάποια φάτνη ταπεινὴ καὶ κάποιο μήνυμά της.

Τοῦ λογικοῦ μας τὰ ξεροτόπια, μπλοκαρισμένα στὸ παράλογο κάποιου στείρου σκεπτικισμοῦ καὶ φυλακισμένα ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμὸ καὶ τὴν πλάνη, ποὺ βρίσκονται γύρω μας καὶ μέσα μας, ἔπαψαν νὰ ἀποζητοῦν τὴ δροσιὰ τοῦ βιώματος.

Τὰ αὐτιά μας γέμισαν ἀπὸ ἤχους χλεύης, ψευτιᾶς καὶ βλαστήμιας, γιατί ξέχασαν νὰ ἀκοῦν τὴν ἁρμονία τῆς εὐθύτητας καὶ τῆς ἀλήθειας, γιατί ξέχασαν νὰ ἐρμηνεύουν τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς μας.

Τὰ μάτια μας ἔχασαν τὴν ἀπλότητά τους καὶ ἔγιναν οἱ θυρίδες τῆς πονηρίας,

¹⁷⁸. Πρβλ. *Ψαλμ.* 148, 2.

¹⁷⁹. *Ὁρθρος Ἑορτῆς Θεοφανείων, ἰδιόμελον α' τῶν αἰνῶν. Μηναῖον Ἰανουαρίου, ὅπ.π., σ. 189.*

¹⁸⁰. *Ὁπ.π., ἰδιόμελον β' τῶν αἰνῶν. Μηναῖον Ἰανουαρίου, ὅπ.π., σ. 189.*

¹⁸¹. Πρβλ. *Λουκ.* 9, 62.

τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου¹⁸².

Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴμαστε χριστιανοί, ὅταν φοροῦμε κατεστιγμένον ἀπὸ τὸν μολυσμὸ τῆς ἁμαρτίας τὸν ἄσπιλον καὶ λευκὸ χιτῶνα τῆς βαπτισματικῆς μας ἀναγέννησης;

Πῶς τὴν «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»¹⁸³ πλασθεῖσαν φύσιν ἡμῶν τὴν πετάξαμε καὶ τὴν πετοῦμε χωρὶς εὐλάβεια καὶ φόβο Θεοῦ στὸ χῶμα καὶ τὴ λάσπη τῶν παθῶν;

Πῶς ἀρνηθήκαμε καὶ ἀρνούμεθα τοὺς πνευματικοὺς καὶ θείους χυμοὺς τῶν θεοποιῶν χαρισμάτων στὴν ὑπαρξή μας;

Πῶς μᾶς ἐπλάνησε καὶ μᾶς πλανᾷ ἡ ἐκλεπτισμένη ἡδονὴ τῆς ἀλαζονείας τῆς πολυγνωσίας καὶ τῆς κοσμικῆς βιοτῆς καὶ ἄνευ ὄρων παραδοθήκαμε σ' αὐτήν;

Πῶς ἀντέξαμε καὶ ἀντέχουμε τὴ γυμνότητά μας στὸ μυστικὸ σύμπλεγμα τῆς ἐνοχῆς καὶ στὸ δαιμονικὸ βίωμα τῆς ταραχῆς, τοῦ ἄγχους καὶ τῆς ἐγωτικῆς μας ἀνασφάλειας;

Ἡ πῶς διαλέξαμε ὁδὸ θανάτου πνευματικοῦ καὶ νεκρώσεως ἠθικῆς καὶ αἱμορραγίας ὑπαρξιακῆς καὶ σή-ψεως κοινωνικῆς, τὴ στιγμὴ ποὺ μπορούσαμε νὰ πιοῦμε τὸ καθαρτήριο καὶ ζωηφόρο νερὸ τῆς θείας πηγῆς;

Νέκρωση λοιπὸν παντοῦ; Καὶ φῶς σωτηρίας πουθενά; Λύπη πρὸς θάνατον¹⁸⁴; Διαπιστώσεις γιὰ τίς διαπιστώσεις; Προβληματισμοὶ γιὰ τοὺς προβληματισμούς; Ἀκόμη λίγες θεωρητικὲς ἀποτυπώσεις μέσα στὸ πλῆθος τῶν ἀναλύσεων, γιὰ μία πραγματικότητα πιὸ ζωντανὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια μας τὴ ζωὴ;

Ἐδῶ ἐντοπίζεται ἡ δικὴ μας εὐθύνη. Ἐδῶ προβάλλει ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ τείνουμε «εὐήκοον οὖς» στὸν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου: «Ἐγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός»¹⁸⁵. Ὁ πνευματικὸς ὕπνος ἐπιδέχεται ἐγερση. Ἡ νέκρωση ἀνάσταση. Ὁ σκοτεισμὸς φῶς ἄδυτο καὶ αἰώνιο¹⁸⁶. Τὸ ἐγωτικὸ ἀτομικὸ μας οἰκοδόμημα σεισμικὸ πνευματικὸ ταρακούνημα. Γιὰ νὰ ἐρειπωθεῖ τὸ παλαιὸ καὶ νὰ οἰκοδομηθεῖ τὸ νέο, γιὰ νὰ ξεριζωθεῖ ἡ ἁμαρτία καὶ νὰ ἀνθίσει ἡ «καινὴ κτίσις»¹⁸⁷.

Μίσος καὶ φθόνος καὶ ἀσχημίαι καὶ ἐμπάθεια γύρω μας, καὶ ὅμως τώρα τὸ γεννώμενο νήπιο, ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς, γίνεται πνευματικὰ πηγὴ καθάρσεως, φωτισμοῦ καὶ θεώσεως.

Τὰ φαῦλα ἀπομεινάρια σκοτεινῶν αἰώνων, ποὺ σὰν βαρὺ φορτίο μᾶς ἀλυσόδεταν, συντριβονται ἀπὸ Αὐτὸν ποὺ πρόσταξε, ποὺ προσκάλεσε καὶ προκάλεσε τὴν ἐλευθερίαν μας μὲ τὸ «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς»¹⁸⁸.

Κάτι παλιό, λοιπόν, ἢ πλάνη.

¹⁸². Πρβλ. *Ματθ.* 6, 22-23. *Λουκ.* 11, 34. Πρβλ. *Τερ.* 9, 21.

¹⁸³. *Γέν.* 1, 26-27. 5, 1. 9, 6.

¹⁸⁴. Πρβλ. *Β' Κορ.* 7, 10.

¹⁸⁵. *Εφ.εσ.* 5, 14.

¹⁸⁶. Πρβλ. *Ἠσ.* 9, 2. 60, 1-2. *Ματθ.* 4, 16.

¹⁸⁷. *Β' Κορ.* 5, 17. *Γαλ.* 6, 15.

¹⁸⁸. *Ματθ.* 11, 28.

Κάτι καινούριο, ή αλήθεια.

Κάτι πού πέθανε, ή άμαρτία.

Κάτι πού άνθίζει, ή σωτηρία.

Κάτι πού χάνεται, ή παλαιότητα τών παθών.

Κάτι πού φθάνει, ή νέα ζωή τής Χάριτος και του άγιασμοϋ.

Μία γέννα θεϊκή, πού ζωοποιεί τὰ σπέρματα τής ανθρώπινης ύπαρξης. Μία γέννα πού καταπατεί τόν θάνατο. Μία γέννα πού οδηγεί στην άναστημένη ζωή. Μία γέννα ταπεινή με καταλυτικά για τόν άνθρωπο αποτελέσματα. Μία κένωση τής θεϊκής δόξης και μία συγκατάβαση άγαπητική, πού ύψώνει άπρόσμενα σε δυσθεώρητα ύψη τήν ανθρώπινη φύση, μέσα από τόν χαρισματικό δρόμο του δοξασμοϋ τής ύπαρξης.